

ANITKABİR

YIL 24 • Sayı: 94

TEMMUZ 2024

DERGİSİ

Türkiye devletinde ve Türkiye devletini kuran Türkiye halkında tacidar (hükümdar) yoktur, diktatör yoktur ve olmayacaktır.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize ve milletimize bu hürmeti hissen, fikren bütün efal ve harekâtımızla (işlerimizle ve hareketlerimizle) gösterelim; bilelim ki milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin (şikâridir) avı olur.

20.03.1923; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri cilt II s. 143.

ANITKABİR DERGİSİ

YIL: 24 - SAYI: 94 - TEMMUZ 2024

Atatürkçü dünya görüşünü yaymak ve Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir Türkçe yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi:
(E) Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Seçil Karal AĞÜN

Yayın Kurulu:

(E) Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AĞÜN
Prof. Dr. M. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Doç Dr. Mehmet Balyemez
Doç Dr. Kenan ÖZKAN
Doç Dr. Halil ÖZCAN
Dr. Emine KISIKLI
Dr. Mehmet Sedat ERKAN
Dr. İbrahim YORGUN
Ahmet Haluk EKTİRİCİ
Aziz Kamil GÜLER
Hakan Osman SERT
Güneş MÜFTÜOĞLU
A. Ece Ercan NAMLI
Bora ÖNCÜ

Dergiyi Yayına Hazırlayan:
A. Ece Ercan NAMLI

Yönetim Yeri:

Turgut Reis Caddesi Arzu Apt. No: 3/5
Tandoğan / ANKARA
Tel: 0 312 213 16 58 - Faks: 0 312 222 72 06
E-posta: dernek@anitkabir.com.tr

Anıtkabir Komutanlığı

0 312 231 18 61 - 0 312 231 52 80

Elektronik Ortam Adresi:

<https://www.anitkabir.com.tr/dergi>

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir. Gönderilen yazılar, basılsın ya da basılmasın iade edilmez. Anıtkabir Derneği ya da Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz. Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 400 TL.

Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: TEMMUZ 2024 / ANKARA

Yapım:

Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
Güzeltpe Mahallesi Abidin Daver Sokak
No: 7/9 Çankaya / ANKARA -06690
Tel: 0 312 395 21 12 Faks: 0 312 394 11 09
info@yorummatbaa.com
www.yorummatbaa.com

İÇİNDEKİLER

- 2 Sunuş
- 3 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler
- 10 Dr. Emine Kısıklı
1928 Harf Devriminin Kıbrıs'taki Yansıması
- 15 Dr. Mehmet Sedat Erkan
Bir Kahramanlık Destanı, Kore'de Türk Tugayı
- 19 Doç. Dr. Mehmet Balyemez
Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Kıbrıs Türk Halkının Özgürlük Mücadelesindeki Önemi
- 24 Gülgün Serdar
Ateş Çemberinde 28 Gün
- 28 İsmal Bozkurt
50. Yılda 20 Temmuz (1974)
- 34 Merve Şeymanur Yeğen
Bir 'Dev'in İnşası
- 36 Charles H. Sherrill
Geçmişten Alınacak Güç
- 38 Anılar, Yorumlar, Söyleşiler
Alara Demirağ, Furkan Ali Tütüncü
Köy Enstitüleri Üzerine Işık Kansu İle Söyleşi
- 42 Atatürk ve Çocuk
- 44 Objektife Takılanlar
- 48 Atatürk'ün Yanındakiler
- 50 Mutluluklarını Atatürk'le Paylaşanlar
- 52 Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ

Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 400 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.

Tel: 0 (312) 213 16 58

E-posta: dernek@anitkabir.com.tr - bilgi@anitkabir.com.tr

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Değerli Okurlar,

Geçtiğimiz üç aylık dönemde, birlik ve beraberliğimizi perçinleyen iki önemli ulusal bayramımızın, içtenlik ve coşkuyla kutlanmasına tanıklık ettik.

"23 Nisan, Türkiye için milli (ulusal) tarihin başlangıcı ve yeni bir dönüm noktasıdır. Bugün, bir cihan husumete (düşmanlığa) karşı kıyam eden (ayağa kalkan) Türkiye halkının Türkiye Büyük Millet Meclisini vücuda getirme (oluşturma yolunda) hususunda gösterdiği harikayı ifade eder." Mustafa Kemal Atatürk 23 Nisan'ı bu biçimde tanımlar. Bu tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla Türk Milleti kayıtsız şartsız egemenliğine kavuşmanın ilk adımını atmıştır. Ve bu gün bayram olarak ilan edilmiştir. Ulusal nitelik taşıyan ilk bayramımızdır. Ayrıca çocuklara armağan edilmesi bakımından ilk ve tek olma özelliği taşımaktadır. Bu yıl 104'üncü Yıldönümünde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına tüm yurttaki gibi Anıtkabir'deki tören ve ziyaretlerde de ülkemizin her yerinden yoğun bir katılım olduğu gözlenmiştir.

19 Mayıs 1919'da Samsun'da yanmaya başlayan kurtuluş meşalemiz üç yıllık bir sa-

vaş sonucu yeni bir devletin yolunu aydınlatığında tarih 19 Mayıs 1919'u Türkün ayağa kalktığı gün olarak yazacaktı. Ulu önderimiz ise aynı günü doğum günü olarak sayacaktı. O günden beri yüreğimizi sevinçle dolduran bu gün 1935'den bu yana Atatürk Günü, 1938'den bu yana Gençlik ve Spor Bayramı ve 1981'den bu yana ise Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanmıştır. Bu günün 105'inci Yıl dönümünde 19 Mayıs 2024'te yurttaşlarımız Atasını coşkuyla anmıştır.

Türk ordusu 50 yıl önce barış için Kıbrıs'a girdi. Kıbrıs Barış Harekâtı olarak tarihe geçen bu olayın başlangıcı olan 20 Temmuz 1974'ün 50. Yıl dönümünü önümüzdeki günlerde idrak edeceğiz.

Bu kutlu günün önemini anlatan yazılara dergimizde yer verilmiştir. Değerli beğenilerinize sunar, dergimizin geliştirilmesi ve sizlere daha layık duruma getirilmesi için her zaman önerilerinizi ve katkılarınızı beklediğimizi bir kez daha anımsatır, gelecek sayımızda görüşmek ümidiyle saygılar sunarım.

Şadi ÖNER

(E) Tuğgeneral

Anıtkabir Derneği Başkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

23.04.2024: MİLLÎ EĞİTİM BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

"Atatürk,
23 Nisan 2024
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konuşurken, ve vatanımıza için verdiğiniz büyük emekleriniz için, 23 Nisan Ulusal Günü'nü her yıl milli tatil olarak kutlayarak, her yıl bu günün kutlu gününü kutlarız.
"Fahriyet, bîla-şakî fi şart mülküdür." İyilerle beraber olmak, iyilerle beraber yaşamak, iyilerle beraber çalışmak, iyilerle beraber yaşamaktır. Bu şanlı miras, bilime, hıktar, saygıya ve en önemlisi manevi değerlerle beraber yaşayarak ve en önemlisi bu değerlerin ışığında ilerleyerek, hi'lehi-i millîmizin inşaatı ancak böyle bir hıktar ile temin oluyabilir.
Sizden aldığımız ilham ve aziz milletimizden aldığımız hıktarla, bu enzel vatanı daha da ilerleteceğimize inanıyoruz.
Ruhunuz şad olsun!"
Mehmet Akın Ersoy
Millî Eğitim Bakanı

23.04.2024: TBMM BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

"Atatürk,
23 Nisan 2024
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konuşurken, ve vatanımıza için verdiğiniz büyük emekleriniz için, 23 Nisan Ulusal Günü'nü her yıl milli tatil olarak kutlayarak, her yıl bu günün kutlu gününü kutlarız.
"Fahriyet, bîla-şakî fi şart mülküdür." İyilerle beraber olmak, iyilerle beraber yaşamak, iyilerle beraber çalışmak, iyilerle beraber yaşamaktır. Bu şanlı miras, bilime, hıktar, saygıya ve en önemlisi manevi değerlerle beraber yaşayarak ve en önemlisi bu değerlerin ışığında ilerleyerek, hi'lehi-i millîmizin inşaatı ancak böyle bir hıktar ile temin oluyabilir.
Sizden aldığımız ilham ve aziz milletimizden aldığımız hıktarla, bu enzel vatanı daha da ilerleteceğimize inanıyoruz.
Ruhunuz şad olsun!"
Mehmet Akın Ersoy
Millî Eğitim Bakanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

24.04.2024: ALMANYA CUMHURBAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Es ist mir eine große Ehre, als deutscher Staatsbürger zu Besuch in der Republik Türkei zu sein und dem Vater des Vaterlandes Mustafa Kemal Atatürk, der meinen tiefsten Respekt zu erweisen.
Von Blick Richtung Europa lege ich den Grundstein für 100 Jahre tiefe Freundschaft zwischen Deutschland und der Republik Türkei. Die Menschen unserer Länder spüren eine enge Verbundenheit, die geprägt ist von vielen Geschichten mutiger Frauen und Männer, die im Jenseitigen anderen Land ein besseres Leben oder Schutz suchen. Millionen Menschen oder türkischer Herkunft bereichern und prägen heute mein Land.
Der Schatz an Verbindungen ist der Grundstein für den weiteren Ausbau unserer Beziehungen.
Frank-Walter Steinmeier

19.05.2024: GENÇLİK VE SPOR BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

11 Mayıs 2024
Aziz Atatürk;
Türk gençliğine armağan ettiğiniz 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'nı kutluyoruz. Sizlere saygıyla selamlarımızla.
"Atatürk'ün mesajlarını geleceğe taşıyanlar sizsiniz. Sizsiniz, Türkiye'nin geleceğidir. Sizsiniz, Türkiye'nin geleceğidir. Sizsiniz, Türkiye'nin geleceğidir."
Gençleriniz, kendilerini emsalleriyle yarışarak ve birbirleriyle yarışarak gösteren, her gün gelişen, güçlü ülkelerimize "Türkiye Cumhuriyeti"nin değerini taşıyanlar sizsiniz. Sizsiniz, Türkiye'nin geleceğidir. Sizsiniz, Türkiye'nin geleceğidir. Sizsiniz, Türkiye'nin geleceğidir.
Eğitilmiş, bilimsel, emsalleriyle yarışarak ve birbirleriyle yarışarak gelişen, ilerleyen, güçlü ülkelerimize armağan ettiğiniz 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'nı kutluyoruz. Sizlere saygıyla selamlarımızla.
Din okullarını geliştiren, Türkiye'nin en büyük gücünü ve en büyük başarısını sağlayan gençlerimize armağan ettiğiniz 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'nı kutluyoruz. Sizlere saygıyla selamlarımızla.
Dr. Demirel Ayhan BTK
Gençlik ve Spor Bakanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

24.05.2024: SOMALİ BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

24.05.2024: VIETNAM GENELKURMAY BAŞKAN YARDIMCISI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

25.05.2024: MİLLÎ SAVUNMA BAKANI VE OYAK GENEL KURUL ÜYELERİNDEN OLUŞAN HEYET

25 Mayıs 2024
Cumhurbaşkanlığı Kurumu Asa Akademi
Başın, Oyak Kurumuna Kurumun (OYAK) 60. yıl
Çağın Genel Kurul üyelerine hatırlama konuşması
Özellik ve birlik bir çağdaşlık getiren OYAK, 60. yıl
ünvanı taşıyan ve hatırlama Genel Kurul üyeleridir.
Özellik (Özellik) için ve çağın kurumu müdürlük
akademisinde en değerli üyelerdir. Yürüyen Kurumlarından
Özellik ve OYAK'ın kuruluşu için ve çağın genel kurulum
amalgam 60. yıl genel kurulum OYAK da parti üyelerinin katkılarını ve
farklı üyelerinin çağın genel kurulumun en değerli üyeleridir.
Üyelerine çağın genel kurulum ve üyelerinin çağın genel kurulum
başarıları için teşekkür ve üyelerinin çağın genel kurulumuna
katkılarını değerli üyelerine OYAK, 60. yıl genel kurulum
sirkülerine ilettim üyelerine de teşekkür üyelerine.
OYAK, çağın genel kurulum için bütün üyelerin katkılarını,
mükemmeliyet ve üyelerine katkılarını, üyelerinin çağın genel kurulum
sirkülerine ilettim, çağın genel kurulum için üyelerine katkılarını,
katkılarını, üyelerine ilettim.
Ruhun sel olsun.

[Signature]
HAZRET ÇELİK
MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI

27.05.2024: BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

27.05.2024
The Top of Mamluk General Anıtkabir is a
site of immense historical significance and a tribute
to a visionary leader who shaped modern Türkiye.
Anıtkabir's legacy of progress, reform, and national
pride continues to inspire many around the world.
As the UAE Chief of Staff, I am deeply
moved by the respect and reverence shown here,
and I look forward to the continued friendship
and cooperation between our nations.
Lieutenant General Zia Jafar bin Akbar Al Mazrouei
Chief of Staff of the UAE Armed Forces
[Signature]
27
2024

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

29.05.2024: SAYIŞTAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

29.05.2024: UKRAYNA MİLLİ GÜVENLİK VE SAVUNMA KONSEYİ SEKRETERİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

03.06.2024: TÜRKİYE MUHARİP GAZİLER DERNEĞİ ÜYELERİNDEN OLUŞAN HEYET

10.06.2024: PAKİSTAN GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

11.06.2024: MALEZYA SAVUNMA BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

1928 HARF DEVRİMİNİN KIBRIS'TAKİ YANSIMASI KIBRIS BARIŞ HAREKÂTININ 50. YILDÖNÜMÜ ANISINA

Dr. Emine Kısıklı¹

Osmanlı Devleti'nin 1571 yılında fethettiği Kıbrıs, 307 yıl kesintisiz Türk egemenliğinde kaldıktan sonra 4 Haziran 1878'de egemenlik hakları Osmanlı Devleti'nde kalmak kaydıyla İngiltere'ye kiralandı. 5 Kasım 1914'te I. Dünya Savaşı'nın başlamasını gerekçe gösteren İngiltere, tek taraflı olarak Kıbrıs'ı ilhak etti. Türkiye, 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile Britanya Hükümetince Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'te açıklanan ilhakını tanıdı.

1878'den itibaren yaklaşık yarım asır Anadolu ile bağlarını kesmek zorunda kalan Kıbrıs Türkleri, Türkiye'ye yakın olması, İstanbul gazetelerinin ve Türkiye'deki her türlü fikir cereyanının (düşünsel akımın) Kıbrıs'a kolaylıkla ulaştırılması, Kıbrıs Lisesinin Türkiye'den gelen, milliyetçi müdür ve öğretmenler tarafından yönetilmesi, Türk Darülfünunundan (Üniversite) mezun birçok Kıbrıslı gencin yayınlarıyla Ada'daki Türk milliyetçiliğini kökleştirmesi sayesinde Türklüğünü ve kültürünü büyük ölçüde korumayı başarmıştı. Ancak sömürge idaresinin İngiliz okullarında eğitim alan bazı zengin Türk ailelerin İngilizce bilmekten başka meziyeti olmayan gençlerini hükümet kadrolarında önemli görevlere getirmesi, Türk lisesine İngiliz müdür ve öğretmen tayin etmeye (atamaya) başlaması karşısında ekonomik sıkıntı yaşayan Kıbrıs Türk cemaati (topluluğu), İngiliz sömürge idaresine sadık eski elit zümre ve Türkiye'yi örnek alan Kemalist Halkçılar olarak iki gruba bölünmeye başladı.²

Milli Mücadelenin başından itibaren Anadolu'da yaşanan gelişmeleri yakından takip eden (izleyen) Kıbrıs Türkleri, Türk ordusunun

1 Dr. Emine Kısıklı, Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER) Öğr. Gör.

2 "Harsımız Buhran ve Tehlike İçindedir", Söz, 27 Eylül 1928, s.1.

9 Eylül 1922 günü İzmir'e girişini Reuters Ajansı'ndan öğrenir öğrenmez ilk kez korkusuzca sokağa döküldü. O dönemde Lefkoşa'da Sarayönü, daha sonraları Atatürk Meydanı olarak anılan yerde toplanarak Mustafa Kemal'in yapacağı tüm yenilikleri destekleme kararı aldı. 20 Ekim 1923 tarihli Söz Gazetesinden Türkiye'de Cumhuriyetin ilan edilmek üzere olduğunu öğrenen Kıbrıs Türkleri bu kez şenlikler yapmaya, her yeri uzun süredir asmaya cesaret edemediği Türk bayrakları ve Mustafa Kemal'in resimleriyle donatmaya başladı. Sömürge idaresi bu gelişmeler karşısında da fazla bir şey yapamadı.

Cumhuriyetin ilanının ardından anavatanında hayata geçirilen değişiklikler arasında Kıbrıs Türklerini en fazla ilgilendiren, Harf Devrimi idi. Kullanılan ortak alfabe Kıbrıs Türklerinin anavatanla bağlarını devam ettirmesini sağlayacak yegâne (tek) araç idi. Türkiye, Harf (yazı) Devrimi ile geniş halk kitlelerini yeni bir kimliğe kavuşturmayı, çağdaş Cumhuriyet bireyleri oluşturmayı, halkı okur-yazar yapmayı, yüksek oranlara varan cehaleti sona erdirmeyi, Türk Milleti'ni Arap kültürünün etkisinden kurtarmayı ve çağdaş Batı uygarlığında hak ettiği yere ulaştırmayı hedeflemekteydi (amaçlamaktaydı) Arap harflerinin okuma-yazmadaki zorluğundan kaynaklanan, Türkiye'nin temel sorunu olarak gördüğü cehaletle mücadele (savaşma), Kıbrıs Türkleri için de geçerliydi. Kıbrıs Türklerinin de eğitim seviyesi (düzeyi) oldukça düşüktü.³ Türkiye'nin açtığı ilim (bilim) ve

3 Darülfünun Hukuk öğrencilerinden Hoca zade Süleyman Şevket Bey, İctihad'da yayınladığı *Kıbrıs Türklüğü Ne Halde* başlıklı yazısında; o günlerde sayı itibarıyla 60.000 civarında olan Kıbrıs Türk cemaatinin, Lozan Antlaşması ile sağlanan serbestlik hakkını kullanarak anavatanına iltica etmesi yüzünden 50.000'e gerilediğini, Rum sayısının 300.000 dolayında olduğunu, Kıbrıs Türklerinin ezici Rum çoğunluk arasında büyük zorluklar içinde yaşamak zorunda kaldığını, bu zorlukları aşmanın yegâne çaresinin eğitim olduğuna işaret etmektedir. Süleyman Şevket Bey'e göre Kıbrıs'ta 100 nüfuslu bir köyde bile okul olmasına rağmen Kıbrıs Türkleri eğitime Rumlar kadar hevesli değildir. İlköğretimin zorunlu olmasını sağlayan bir yasa bulunmaması yüzünden aileler çocuklarını iş zamanı okula göndermemektedir. Rum köylerinde arı kovanı gibi işleyen okullar sayesinde aydınlanıp, yükselen Rum cemaati karşısında ekonomik sıkıntı yaşayan Kıbrıs Türkleri, Süleyman Şevket Bey'e göre Avrupa'ı bir devlet olma yolunda ilerleyen, ana vatani takip eden azimli, aydın bir gençliğe muhtaçtır. "Kıbrıs Türklüğü Ne Halde", İctihad, C.XXIII, Sayı:243, 15 Ocak 1928, s. 4649 vd.

1928 HARF DEVRİMİNİN KIBRIS'TAKİ YANSIMASI KIBRIS BARIŞ HAREKÂTININ 50. YILDÖNÜMÜ ANISINA

irfan (bilgi) yollarından bir adım şaşmama mecburiyeti (zorunluluğu) duyan, Anadolu'da yaşanan gelişmelere seyirci kalmamaları gerektiğini gören Kıbrıs Türkleri, bütün devrimler gibi Harf (Yazı) Devrimini de büyük bir ilgi ile takip ettiler (izlediler). Türkiye Konsolosu Asaf Bey'in desteği sayesinde bu süreçte Türkiye'de yaşanan gelişmeleri Kıbrıs yerel basınından öğrenme imkânı buldular. Kıbrıs Türk cemaatine (topluluğuna) Türkiye'deki Harf Devrimi ile ilgili gelişmeleri anlatmayı görev edinmiş olan Söz Gazetesi,⁴ *Latin harflerini tetkik ve tespit ile görevli komisyonun çalışmalarını tamamladığını, karar kıldığı şekli Reisicumhur Hazretlerine takdim ettiğini,*⁵ *yeni harflere ilişkin kanunun Kasım ayı başlarında çıkarılması ile birlikte uygulamaya geçileceğini, ilkokulların ilk sınıflarında Latin harfleriyle eğitim verileceğini, memleketin her tarafında umumî bir tedrisat (eğitim) şebekesi meydana getirileceğini, alfabe kitaplarından sonra ikinci ve üçüncü sene (yıl) eğitimi için okuma kitapları hazırlanacağını yazmaktaydı.*⁶ *Dil Heyetinin tespit (belirlediği) ve tasvip ettiği (onayladığı) yeni Türkçe harflerle büyük, küçük herkesin okuyup-yazabileceğini, güzel Türkçemizin bir muamma (bilinmez) olmaktan kurtarılacağını, bu sayede yalnız Türkiyelilerin değil, dünyanın dört bucağında yaşayan, cehalet içinde kalmaya mahkûm olmuş milyonlarca Türk'ün kurtarılacağını yazan gazete, inkılâbın her hamlesinde olduğu gibi yeni Türkçe harflere itiraz eden, bunların Arap harflerinin yerini almasına razı olmayan muhafazakârlar olacağına işaret etmekteydi.*⁷ Harf Yazı) Devriminin ruhunu kavrayamamış bu birkaç olumsuz örneğe karşın Mustafa Kemal'in Latin harflerine geçilmesi konusundaki ısrarlı tutumuna işaret eden Söz Gazetesi,

4 Türk Milli Mücadelesine verdiği destek ve Milli Meclisi toplama çabaları yüzünden sömürge idaresi tarafından öğretmenlik görevinden alınan Mehmet Remzi Okan'ın yayınladığı Söz gazetesi, İngiliz baskısına rağmen yayınlarını sürdürdü. 1931 yılında Necati Özkan'ın önderliğinde toplanan Milli Kongre'nin örgütlenmesine katkı sağladı. 1931 isyanından sonra basına sansür uygulanınca Türkiye'ye göç eden Mehmet Remzi Okan, 1942 yılında hayata gözlerini yumdu.

5 "Yeni Harfler", Söz, 16 Ağustos 1928, s.1.

6 "Dil Heyeti Kararını Verdi", Söz, 23 Ağustos 1928, s.1.

7 "İnkılâbın Tacı", Söz, 13 Eylül 1928, s.3.

*Yeni harflerle yazılacak Türkçemizin uzak-yakın birbirine bağlı tüm kalpleri birleştireceğini müjdelemekteydi.*⁸ Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan Dil Encümeni'nin milletvekillerine ve yazarlara verdiği yeni harflere yönelik konferanslara da geniş yer ayıran Söz Gazetesi, yeni alfabenin *Türk Alfabesi* olarak adlandırıldığına işaret etmekteydi.⁹ Mustafa Kemal'in yeni Türk harfleri konusundaki kararını netleştirdikten sonra İstanbul'dan ayrıldığını, geçtiği her yerde halkı ve memurları yeni harflerden sınava tabi tuttuğunu, aldığı sonuçtan son derece memnun kaldığını, özellikle Sivas Belediye Başkanı Hayri Bey'in sekiz yaşındaki oğlu Korhan'ın söylediklerini yanlızsız yazmasından büyük mutluluk duyduğunu yazan Söz Gazetesi,¹⁰ *Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir. Yeni Türk harflerini her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamal ve sandalcıya öğretmeyi vatanseverlik biliniz. Bu görevi yerine getirirken milletin %80'inin okuma-yazma bilmediğini, bunun utanç verici olduğunu düşününüz. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış, tarihi iftiharlarla dolu bir millettir. Milletin % 80'inin okuma-yazma bilmemesinin sorumlusu; Türk'ün karakterini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlarıdır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizleme zamanı gelmiştir. Biz de bu hataları temizleyeceğiz...*¹¹ sözleriyle Mustafa Kemal'in konuya verdiği öneme işaret etmekteydi. 1 Kasım 1928 günü yeni Türk harflerine ilişkin kanunun kabul edildiğini yazan ve kanun hakkında detaylı bilgi veren Söz Gazetesi, harf değişikliğinin Türkiye'nin yükselme mücadelesine (savaşımına) büyük fayda sağlayacağını vurguladıktan sonra İsmet Paşa'nın Malatya seyahati sırasında söylediği *Bir toplumun gelişmesinin önündeki en büyük engel cehalettir. Milletin bu büyük soruna büyük Türk Milleti'nin muzaffer evladı Mustafa Kemal çözüm bularak, Latin esasından alınmış yeni Türk harflerini kabul etmiştir. Bu kadar hayırlı bir teşebbüsün*

8 "Yeni Harfleri Benimsemek Vazifemizdir", Söz, 13 Eylül 1928, s.1.

9 "Türk Alfabesi", Söz, 13 Eylül 1928, s.3.

10 "Türkiye'de Yeni Harflerimiz", Söz, 11 Ekim 1928, s.1.

11 "Gazimiz Ne Diyor, Dinleyelim!", Söz, 14 Kasım 1929, s.3.

1928 HARF DEVRİMİNİN KIBRIS'TAKİ YANSIMASI KIBRIS BARIŞ HAREKÂTININ 50. YILDÖNÜMÜ ANISINA

neden bu kadar ertelendiğini gelecek nesillere (kuşaklara) anlatmak elbette ki kolay olmayacaktır. Geleneklerine son derece bağlı bir millet, geleneklerinden ayırıp hayırlı bir sonuca ulaştırmak için Gazi gibi çalışkan ve fedakâr bir lidere ihtiyaç vardı. Şimdi her yerde okur-yazar olmak için halkta yoğun ilgi görüyoruz,¹² sözleşine yer vermekteydi.

1928 yılında Türkiye'de başlayan Harf (Yazı) Devrimi çalışmaları, Avrupa ve özellikle de İngiliz Basını tarafından büyük memnuniyetle karşılanmıştı.¹³ Ancak İngiliz hükümetinin Türkiye'deki harf değişikliği çalışmalarını desteklemesine rağmen (karşın) Kıbrıs sömürge idaresi, Kıbrıs Türklerinin Latin harflerine geçmesine sıcak bakmıyordu. Kararlı bir tutum sergileyen Kıbrıs Türkleri, Türkiye'de kabul edildiği takdirde Kıbrıs'ta da Latin harflerinin kabul edilmesi konusunu Muallimin Cemiyeti'nin (Öğretmenler Cemiyeti) 1928 Ağustos'undaki yıllık toplantısında görüştü. Cemiyet başkanı Taki Bey'in teklifi (önerisi) oy birliği ile kabul edildi.¹⁴ Fakat İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Maarif Müdürü Canon Newham, Muallim Cemiyeti'nin aldığı Kıbrıs Türklerinin Latin alfabesine geçilmesi kararına karşı çıktı. Yeni Türk alfabesini halka gönüllü olarak öğretmek isteyen cemiyet üyesi öğretmenleri Kıbrıs'ın uzak köylerine sürgüne gönderdi. Kıbrıs Türkleri bu tutuma sert tepki gösterdi. Yoğun tepkiler karşısında geri adım atmak zorunda kalan İngiliz sömürge idaresi, yeni Türk alfabesini Kıbrıs'ta da uygulamak zorunda kaldı.¹⁵ Bu noktaya gelinmesinde şüphesiz Türkiye Cumhuriyeti'nin kararlı tutumunun büyük rolü olmuştu. Zira Türkiye Cumhuriyeti, Haziran 1929'dan itibaren konsolosluğa Türkçe olarak gönderilecek dilekçe vs. bütün yazıların yeni Türk harfleriyle yazılması, bu tarihten itibaren eski harflerle gönderilecek

yazıların kabul edilmeyeceği¹⁶ uyarısında bulunmuştu. Söz Gazetesinin Birlik Gazetesine dayandırdığı haberine göre; Kıbrıs Türklerinin ısrarlı tutumu karşısında önce Mekâtib-i Taliye (Ortaöğretim) Komisyonundan Müftü Hakkı Efendi ile Dr. Eyüp Bey, Evkâf (Vakıf) Dairesinde Münir Bey başkanlığında bir toplantı yaptı. Toplantıda Maarif Müdürü ve yeni lise müdürü Mr. Hanry de hazır bulundu. Dr. Eyüp Bey'in öne sürdüğü yeni Türk alfabesinin Kıbrıs okullarında uygulanmasının bir zorunluluk olduğu teklifi (önerisi) oy birliği ile kabul edildi.¹⁷ 1930 yılında da Evkâf Müdürü Münir Bey başkanlığında, Fuat Raif Bey ile öğretmen Mithat Beylerden oluşan komisyon incelemelerini tamamlayarak, hükümete raporunu verdi. Raporu uygulamaya koyan hükümet, Türk memurlara Haziran ayına kadar yeni Türkçeyi öğrenmeleri ve üç ay zarfında sınava girmeleri duyurusunda bulundu. Duyuruda; köy muhtar ve azaları (üyeleri) ile imam ve hatiplerin de yeni Türkçeyi bu müddet (süre) zarfında (içinde) öğrenmeleri, 1931 senesine (yılına) kadar (değin) hükümete verilecek dilekçelerin Arap harfleriyle yazılmasına izin verileceği, bu tarihten sonra verilecek dilekçelerin yeni harflerle yazılması gerektiği, Türk öğretmenlerin Haziran başından itibaren (başlayarak) halkı yeni harfleri öğretmek için okullarda hazır bulunmaları¹⁸ istenmekteydi.

Kıbrıs Türklerinin kararlı tutumu sayesinde Türkiye'den yaklaşık bir buçuk yıl kadar sonra Kıbrıs Türkleri, Arap alfabesinden Latin alfabesi esasına dayalı yeni Türk harflerine geçilmesi kararını sömürge idaresine kabul ettirmeyi başarmıştı. Ancak yasal düzenleme süreci devam ederken Kıbrıs Türkleri yeni harfleri çoktan öğrenmeye başlamışlardı. Türkiye'den gönderilen alfabeler Kıbrıs Türklerinin bu süreçteki en büyük yardımcısı olmuştu. Artık Söz gazetesinde Türkiye'den

12 "İsmet Paşa'nın Mühim Bir Nutku", Söz, 4 Ekim 1928, s.1.

13 "İnkılâbın Tacı", Söz, 13 Eylül 1928, s.3.

14 "Muallimin Cemiyeti ve Mukarrerati", Söz, 23 Ağustos 1928, s.2.

15 Fahri Kılıç, "Türkiye'den Kıbrıs'a Yapılan Eğitim Yardımı: Kıbrıs'ta Yeni Türk Alfabesinin Öğretimi". *Turkish Studies*, 12/19, s.134.

16 "Türkiye Cumhuriyeti", Söz, 25 Nisan 1929, s.3.

17 Gazete haberinde "Yeni Türk alfabesinin Kıbrıs okullarında uygulanmasının bir zaruret olduğu hakkında Dr. Eyüp Bey tarafından ileri sürülen teklif oy birliği ile kabul edildi. Tüm okul müdürlerine, köy öğretmenlerine bu hususun bildirilmesi kararı alındı" denilmektedir. "Mekâtib-i Taliye Komisyonu", Söz, 20 Eylül 1928, s.1.

18 "Yeni Harflerimiz ve Hükümet", Söz, 10 Nisan 1930, s.1.

1928 HARF DEVRİMİNİN KIBRIS'TAKİ YANSIMASI KIBRIS BARIŞ HAREKÂTININ 50. YILDÖNÜMÜ ANISINA

alfabe geldiğine ilişkin haberler göze çarpıyordu. Kitapçı Lütfi Bey'e gelen birkaç alfabe anında satılmış, gerek Lütfi gerek Seyfi Beyler külliyetli (pek çok) miktarda alfabe gönderilmesi için İstanbul'dan talepte (istekte) bulunmuşlardı. Bu haberlerin Söz Gazetesinde yer aldığı günlerde Birlik Ocağı, Kıbrıs Türklerine yeni harfleri öğretmek amacıyla kurslar açma kararı verdi.¹⁹ Kitapçı Lütfi Bey'in İstanbul'dan sipariş ettiği yeni 3000 adet alfabe Kıbrıs'a ulaşır ulaşmaz bir saat zarfında (içinde) satıldı. Seyfi Bey'e gelen alfabeler de kısa sürede tükendi. Küçükler kadar büyükler de yeni alfabeye şiddetle ihtiyaç (gerek-sinim) duymaktaydılar. Halkın kitapçılardan beklentisi külliyetli (çok çok) miktarda (sayıda) alfabe getirmeleri, alfabeleri süratle köy ve kazalara dağıtılmalarıydı.²⁰

Muallime hanımlara ve muallim beylere müjdeler. Türkiye Maarif Vekâletinin bütün Türkiye mekteplerine kabul ettiği Türk Alfabeleri Lefkoşa'da M. Lütfi Bey Ticarethanesine gelmiştir. Siparişlerinizi erkence gönderiniz. Söz, 15 Kasım 1928.

Yeni harflerin halka öğretilmesi öğretmenler arasında da büyük memnuniyet (sevinç) yaratmıştı.²¹ 1925 yılında Victoria Kız Lisesine müdire olarak atanmış olan Suat Seyit Hanım, Türkiye'deki Harf Devrimi sürecinde yeni Türk harflerinin görev yaptığı okulda uygulanmasına öncülük etti. Kıbrıs Maarif Müdürlüğü'nün yeni harfleri uygulama kararından önce lise son sınıf öğrencilerine yeni Türk harflerini öğretmeye başladı.²²

Türkiye'de olduğu gibi Kıbrıs'ta da gazeteler yeni harflerin halka öğretilmesinde bir okul görevi üstlendi. Yasal işlemler henüz

tamamlanmadan gazeteler yazı başlıklarını, rakamları Latin harfleri ve rakamları ile yazmaya başladı. Hatta İngiliz sömürge idaresinin 1930 yılında yeni harflerin kullanılmasına ilişkin kararı Söz Gazetesinde yeni harflerle basıldı.

**Yeni Harflerimiz ve Hükümet,
Söz Gazetesi, 10 Nisan 1930**

Başlangıçta Türkiye'de olduğu gibi Kıbrıs'ta da gazeteler yeni harflerle baskıya hazır değildi. Söz Gazetesi sahibi Mehmet Remzi Okan, 1928 harf değişikliğinin gerçekleştirildiği günlerde Ankara'ya giderek, Mustafa Kemal ile görüştü ve yeni harflerin halka öğretilmesi konusunda yardım talep etti (istedi). Mustafa Kemal, gerekli yardımın yapılması konusunda ilgililere talimat (yönerge)

¹⁹ "İlk Teşebbüs, Söz, 20 Eylül 1928, s.2.

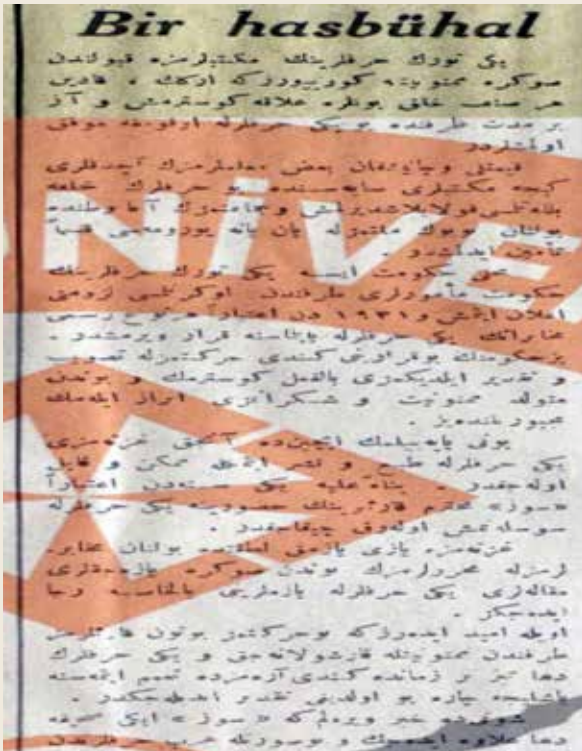
²⁰ "Türk Alfabeleri", Söz, 27 Eylül 1928, s.3.

²¹ "Mekteplerimizde", Söz, 27 Eylül 1928, .3.

²² Fahri Kılıç, agm., s.136.

verirken Remzi Okan'ın Almanya'ya sipariş ettiği yeni matbaa (basımevi) makinelerinin faturasının da Türkiye tarafından ödenmesi talimatını (buyruğunu) verdi. Mehmet Remzi Okan'ın anlatımına göre Mustafa Kemal bu ziyaretten büyük memnuniyet duymuş, Remzi Bey vasıtasıyla Ada halkına *Bize bağlılığınızı görüyor ve takdir ediyorum. Beni çok uygulandırdınız. Bizim isteğimiz Kıbrıs'ta Türk sesinin sönmemesidir* mesajı göndermişti.²³ Sömürge idaresinin yeni Türk harflerinin hükümet memurları tarafından öğrenilmesi ve 1931 yılından itibaren (başlayarak) tüm resmi yazışmaların yeni harflerle yapılması kararını desteklediğini göstermeyi arzulayan Söz Gazetesi, 1931 yılı başından itibaren (başlayarak) tamamen yeni Türk harfleriyle baskıya geçme kararı aldı. Gazeteye yazı göndermek isteyen okurlardan yazılarını yeni harflerle yazılmış olarak göndermelerini istedi.²⁴ Bu sayede Söz, Kıbrıs'ta yeni Türk harfleriyle basılan ilk Türk gazetesi oldu.

Söz gazetesinin yeni harflerle baskıya geçme kararını duyuran Bir "Hasbihal" başlıklı 25 Aralık 1930 tarihli nüshası.

23 Akar, age, s.40.

24 "Bir Hasbihal", 25 Aralık 1930, s.2.

Türkiye'de eğitim çağını geçirmiş yetişkinlere yeni Türk harfleri öğretmek amacıyla Millet Mekteplerinin açılması kararı Söz gazetesinde, bundan böyle 1 Ocak gününün Harf Bayramı olarak kutlanmasının kararlaştırıldığı, bütün Türkiye'de yeni harflere büyük ilgi gösterildiği, Millet Mekteplerine müracaat edenlerin tahmin edilenden fazla olduğu, bu yüzden bazı yerlerde yeni okul açma zorunluluğu duyulduğu ifadeleriyle yer aldı.²⁵ Bu gelişme Kıbrıs Türklerine örnek oluşturdu. Kıbrıs'ta da halka yeni Türk harflerini öğretmek amacıyla gece kurslarının açılmasını kararlaştırıldı. Kurslara Kasım ayı başında başlanacak, dersler üç ay devam edecekti. Hiç okuma-yazma bilmeyenlerle, yeni harfleri az çok tanıyanlara mahsus (özü) olacak kurslara en az yirmi kişi başvurmadığı takdirde dersler başlamayacaktı. Haftada iki kez, akşam 19.00 ile 20.00 arasında yapılacak derslere katılanlar aydınlatma, vb. giderleri için üç aylığına 3 şilin ödeme yapacaklardı.²⁶ Gece kursları sayesinde Kıbrıs'ta kısa sürede pek çok gencin okur-yazar olması sağlandı.²⁷

Sonuç olarak; Türkiye ile bağlarını koparmak istemeyen Kıbrıs Türkleri, çabalarının sonucunu almış ve 1931 yılından itibaren (başlayarak) Kıbrıs'ta da Latin harflerinin uygulamasını sömürge idaresine kabul ettirmeyi başarmıştı. Ancak 1931 isyanı sonrasında İngiliz sömürge idaresi Kıbrıs basınına sansür uyguladı. Eğitim faaliyetlerini (çalışmalarını) çıkarttığı Maarif Kanunu ile kontrolü altına aldı. Kıbrıs'taki Türk okullarına Türkiye'den kitap getirilmesini yasakladı. Bu yasak yüzünden alfabe kitapları dışında hemen hemen tüm ders kitaplarını Türkiye'den temin eden Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs okullarında kitapsız bir eğitim dönemine geçmek zorunda kaldı.

25 "Millet Mektepleri", Söz, 17 Ocak 1929, s.1.

26 "Muhterem Halkımıza", Söz, 18 Ekim 1928, s.3.

27 "Aleni Teşekkür", Söz, 11 Aralık 1930, s.3.

BİR KAHRAMANLIK DESTANI, KORE'DE TÜRK TUGAYI

Dr. Mehmet Sedat Erkan*

II. Dünya Savaşında Kore

II. Dünya Savaşı öncesinde Kore yarımadası Japonya'nın işgali altında bulunuyordu.

Japonya 2 Eylül 1945 tarihinde teslim belgesini Amerikan Zırhlısı Missouri Gemisinde imzaladı. Mançurya ve Çin'deki bir milyon kişilik Japon ordusu teslim olduktan sonra, Kore'deki Japon ordusunun da teslim alınması işi kalıyordu. Bunun için Amerika Savunma Bakanı 11 Ağustos 1945'te Amerika Dışişleri Bakanlığına "38. paralelin kuzeyindeki Japon kuvvetlerinin Sovyetlere, güneyindekilerin de Amerikan Komutanlığına teslim olmalarını" önerdi.¹

Rusların, Kore'nin kuzeyini, Amerikalıların güneyini işgal etmesi, 38. paralelin ara hattı olarak ilan edilmesi Kore'yi ikiye ayırdı, kuzey ve güney olmak üzere iki Kore oluştu. Kore'de 1948 yılında biri Güney'de Birleşmiş Milletler gözetiminde Kore Cumhuriyeti, diğeri Kuzey'de Sovyet Rusya'nın desteklediği Demokratik Kore Halk Cumhuriyeti isimlerini taşıyan iki hükümet kuruldu.² Hükümetlerin kurulmasından sonra Rus ve Amerikan askeri kuvvetleri büyük bir kısmı ile çekildiler.

Rusya çekilirken, arkasında savaşa hazır bir ordu bırakmıştı. Kore üzerinde Amerika'nın umursamazlığı sürerken; Pyongyang, Pekin ve Moskova arasında trafik arttı. Üç Komünist lider; (Stalin, Mao ve Kim İl Sung) Kore'den Amerika'yı söküp atmak için plan üstüne plan, hazırlık üstüne hazırlık yapıyorlardı. Moskova ve Çin liderleri ani bir saldırı ile Güney Kore'nin ortadan kalkacağına inanıyorlardı. Komünist taarruzu başlar başlamaz Güney Kore halkının ayaklanarak, Syngman Rhee hükümetini devireceklerine, erlerin de subaylarını tutuklayarak hemen teslim olacaklarına kesin gözüyle bakıyorlardı.³

*Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER), Dr. Öğretim Üyesi

1 Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, *Kore Harbinde TSK Muharebeleri (1950-1953)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1975, s.17

2 Tahsin Yazıcı, *Kore Birinci Türk Tugayında Hatıralarım*, Ülkü Basımevi, İstanbul 1963, s. 8-9,

3 Bahtiyar Yalta, *Kunuri Muharebeleri ve Geri Çe-*

Savaşın Başlaması ve Türk Tugayı'nın teşkil edilmesi

25 Haziran 1950 sabahı Kuzey Kore'nin, Güney Kore askerlerinin 38'inci paralel boyundaki sınırı geçtiklerini ileri sürerek, baskın tarzında bir taarruzla bütün cephede taarruza geçmele-riyle üç yıl sürecek Kore Savaşı başladı.⁴

Bu gelişme üzerine BM Genel Sekreteri 28 Haziran 1950'de bütün üye devletlerden Kore Cumhuriyeti'ne ne gibi yardım yapılabileceğini üye ülkelere sordu.

Türkiye, Birleşmiş Milletlerin (BM), tecavüze uğrayan Güney Kore'ye yardım edilmesi teklifine, ABD'den sonra ilk olumlu cevap (yanıt) veren devlet oldu.⁵

Siyasi ve askeri gelişmelere paralel olarak 25 Temmuz 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu toplanarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trigvie Lie'ye Kore'de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu bir Türk Savaş Birliğini BM emrine vermeye hazır olduğunu bildirdi. (Daha sonra 19 Eylül 1950 tarihinde İskenderun'a intikal (geçiş) esnasında bu mevcut (sayı) 5090 kişi oldu).⁶

Birleşmiş Milletlerin çağrısı üzerine Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on altı devlet tarafından BM Kuvvetleri teşkil edildi (oluşturuldu). Yurdun çeşitli bölgelerinde bulunan birliklerden oluşturulan Türk Tugayı'nın komutanlığına Tuğgeneral Tahsin Yazıcı, 241. Piyade Alay Komutanlığına Albay Celal Dora atandı.⁷

Kore Tugayı'nın Ankara'dan İskenderun'a Tren Yolu İle ve Müteakiben Denizyolu İle Kore'ye İntikali

Türk Tugayı 19-21 Eylül 1950 günlerinde Etimesgut'tan demiryolu ile dört katarla İskenderun'a hareket etti.⁸

1. Türk Tugayı'nın personeli ile eşya araç ve

kilmeler, Kıvılcım Matbaası, Ankara 2005, s. 11,

4 M.Sedat Erkan, "Kore Savaşı ve Kore'de Türk Tugayı (25 Haziran 1950-6 Temmuz 1953)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı:203 (Nisan 2013), s.1

5 Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Harp Tarihi Dairesi, *Kore Harbinde TSK Muharebeleri (1950-1953) Özet*, E.U. Basımevi, Ankara 1959, s.27

6 Yazıcı, a.g.e., s. 33.

7 ATASE Arşivi, KSK, K: 1, G: 41, B: 041-80.

8 ATASE Arşivi, KSK, K: 2, G: 20, B: 020-3.

BİR KAHRAMANLIK DESTANI, KORE'DE TÜRK TUGAYI

gereçlerini Kore'ye taşıyan beş gemi Süveyş Kanalı - Kızıldeniz - Mendep Boğazı - Seylan Adası'nın merkezi Colombo-Singapur-Filipinler ve Formosa Adası deniz yolunu izleyerek ve aralarındaki seyir mesafe ve sıralarını koruyarak 21 günde Kore'nin güneydoğusunda bulunan Pusan Limanına birer gün ara ile 18, 19 ve 20 Ekim 1950 günlerinde düzen içinde ve sessiz bir şekilde intikal ettiler (vardılar) .⁹

İntikal (varış) esnasında (sürecinde) gemide eğitim faaliyetleri (çalışmaları) devam etti. İlk günler deniz yolculuğunun verdiği rahatsızlıklar atlattıldıktan sonra, alarm eğitimi, atış eğitimi, konferanslar, taktik çalışmalarına hızla devam edildi.¹⁰

Türk Tugayı'nın Kunuri Muharebeleri

Türk Tugayı'nın çetin savaflara katılacağı günler yaklaşıyordu. General Mac Arthur'un Kuzey Korelileri Yalu Nehri gerisine atarak Kore'yi komünistlerden kurtarmayı ve bu suretle Kore Savaşı'nı sona erdirmeyi ümit ettiği kati (kesin) büyük taarruz, karar gereğince, 24 Kasım 1950 sabahı başladı ve plana göre gelişti. Fakat bu taarruz iki gün sonra, 26 Kasım 1950 sabahı, üstün sayıda Kızıl Çin kuvvetlerinin çok şiddetli bir karşı taarruzu ile karşılaştığı için evvela (önce) duraklamak zorunda kaldı. Sonra da, 9. Amerikan kolordusunun sağındaki 2. Güney Kore Kolordusunun, cephesi yarılarak geriye atılması üzerine 8. Amerikan Ordusu uzunca mesafeli bir geri çekilme hareketine başladı. Kızıl Çin karşı taarruzunun başladığı 26 Kasım 1950 günü Kunuri'de toplanmasını henüz tamamlamış bulunan Türk Tugayı, düşmanın Birleşmiş Milletler taarruz cephesinin 2. Güney Kore Kolordusu tarafından tutulan Tokchon bölgesini derinliğine yarararak, buradan batıya ve güneye ilerlemesi üzerine, doğudan kuşatılmak ve hatta geri ile irtibatının (bağlantısının) kesilmek tehlikesine maruz kalan 9. Kolordunun ve dolayısıyla 8. Ordunun sağ yanını korumak vazifesi aldı. Bunun için Tugay Kunuri-Tokchonyolu boyunca doğuya ilerleyecek ve 2. Güney Kore Kolordusunu geriye atan üstün komünist kuvvetlerini yalnız başına karşılayarak bunlarla çok fedakârlık isteyen ağır ve kanlı savaflara girişecekti.¹¹

9 Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, a.g.e., s. 77; ATASE Arşivi, KSK, K: 4, G: 4, B: 004-33

10 ATASE Arşivi, KSK, K: 4, G: 4, B: 004-27.

11 Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, a.g.e., s. 34; ATASE Arşivi, KSK, K: 6, G: 54, B: 054-1.

Neticede Türk Tugayı 27- 30 Kasım 1950 tarihlerinde 4 kilometre uzunluğundaki Kunuri Boğazında hiçbir yardım almaksızın sayıca kendisinden çok üstün Komünist Çin ordusunun saldırılarına karşı çok çetin kış şartlarında (koşullarında) geceli gündüzlü kahramanca savaştı. Bu sayede Amerikan 8. Ordusu geri çekilebildi ve kuşatılarak imha edilmekten kurtuldu.

Kayıplar şu şekilde idi: Şehit 218 (10 sb., 7 Astsb., 1 askeri memur, 1 sivil memur, 199 erbaş ve er), kayıp 94 kişi (7 Sb., 2 Astsb., 85 erbaş ve er), yaralı 455 kişi (15 sb., 10 Astsb., 420 erbaş ve er) olmak üzere toplam 767 kişiydi. Mütarekeden sonra yapılan esir değişiminde, kayıpların esir düştükleri anlaşıldı.¹²

Kunuri Savaşının Yankıları

14 Aralık 1950 günü 8. Ordu Komutanı General Walton H. Walker Sosari'de Türk Tugayı'nı ziyaret ederek Kunuri Muharebeleri nedeniyle tebrik etti (kutladı) . General Walker merhaba diyerek Türkçe Türk Tugayı ile selamlaştıktan sonra kare şeklinde duran tuga-ya şöyle hitap etti:

"Kahraman Türk Tugayı,

Ordunun 24 Kasım'da başladığı genel taarruzu 26 Kasım günü düşmanın çok üstün kuvvetleri tarafından yapılan genel karşı taarruz karşısında başarılı olamayarak geri çekilmeye mecbur kalmıştı. Düşmanın cephemizin merkez kesiminde yaptığı büyük yarma hareketi ordunun gerisini çok tehlikeli duruma düşürmüş bulunuyordu. 9. Kolordu ihtiyatında bulunan tugayınızın bu kesimdeki düşmana doğru hareketi, düşmanı kendi üzerinize çekmeye mecbur etmiş ve yarma yerinden dört düşman tümeni tugayınıza yönelmişti. 27 ve 28 Kasım günleri bu düşmanla kahramanca çarpışmanız ordunun gerisinin açık bulundurulmasını sağlamış ve orduya çekilme fırsatını kazandırmıştır. Bundan sonra ordunun çekilmesini himaye etmek gibi çok önemli bir görevi de hiçbir millete nasip olmayacak derecede başarı ile sonuçlandırdınız. Bu mukaddes vazife uğrunda fazla kayıp verdiğinizizi biliyorum. Bu uğurda can veren şehitlerinizi huzurunuzda hürmetle anarım. Sağ kalan siz gazileri ise saygı ile selamlar ve hepinizi bu büyük başarınızdan dolayı tebrik ederim. Bu muharebelerde kahramanlık gösterenlerin sayısı şüphesiz ki çoktur. Şimdi elimde ancak 15 kadar madalya mevcuttur. Bunları sembol olarak bugün huzurunuzda 15

12 Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, a.g.e., s. 138.

BİR KAHRAMANLIK DESTANI, KORE'DE TÜRK TUGAYI

8. ORDU KOMUTANI GENERAL WALTON H. WALKER KUNURİ MUHAREBELERİ SONRASI TUĞGENERAL TAHSİN YAZICI'YA MADALYASINI TAKARKEN.

kahramana takacağım. Diğer kahramanların madalyalarını sonra alıp göndereceğim."¹³ dedi.

General Walker bir başka münasebetle (nedenle) yaptığı konuşmada da;

*"Türk Tugayı on beş gün önce Kunuri bölgesinde 8. Ordunun geri çekilmesini kahramanca korumuştur. Türk Tugayı'nı henüz muharebeye girmemiş olduğundan alışmak üzere ilk olarak gerilla kuvvetlerini izlemekle görevlendirmiştım. Meğer Türklerin buna ihtiyacı yokmuş. Türklerin en keskin bir silah olduklarını çabuk öğrendik. Bugün burada sizlere 8. Ordu Komutan sıfatıyla hitap edebiliyorsa bunu Türk Tugayı'na borçluyum."*¹⁴ dedi.

Türk Tugayı'nın başarı haberi, ilk olarak Sovyet TASS ajansı tarafından duyurulmuştu. TASS spikeri Amerikalılara hitaben *"Sizi bu sefer Türkler kurtardı."* diyor ve Kunuri Savaşları hakkında geniş bilgi veriyordu.¹⁵

Federal Alman *"Aben Post"* Gazetesinin görüşü ilginçti. Gazete *"Kore Muharebelerinin sürprizi Çinliler değil, Türkler oldular. Türklerin muharebelerde gösterdiğini anlatacak bir kelime bulmak şu anda mümkün değildir."* diye yazmaktaydı.

Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Ree, Türk Tugayı'na 20 Aralık 1950 günü gönderdiği mesajda *"Kunuri Muharebelerinizi dikkat ve*

heyecanla takip ettim. Sıkışık zamanlarınızda size yardım etmek için aranızda bulunmayı çok arzuladım. Bu mümkün olamazdı. Fakat kalbim ve dualarım sizinle beraberdi..." diyerek takdir duygularını içtenlikle belirtmişlerdi.¹⁶

İngiltere Savunma Bakanı Lord Shinwell'in Avam Kamarası'ndaki demeci ise şöyleydi:

"Kore'deki Türk Tugayı, son savaşlar esnasında diğer Birleşmiş Milletler kuvvetlerine oranla en güç şartlar altında savaşmış ve buna rağmen vazifesini en parlak bir şekilde ve tam bir başarı ile yapmıştır. Binlerce Birleşmiş Milletler askerinin muhakkak bir çemberden kurtuluşlarını Türk askerinin kahramanlığına borçluyuz. Kore'deki Türk askerleri, Türk Milleti'nin kahramanlık, gelenek ve savaş öykülerine yeni ve unutulmaz bir şeref sayfası daha eklemiştir."

Kunuri Muharebelerinde, kendisinden sayıca çok üstün düşman kuvvetlerine karşı tek başına kahramanca savaşan, kanını ve canını ortaya korkmadan koyan Türk Tugayı, uluslararası toplantılarda ve resepsiyonlarda büyükelçiler veya üst düzey bürokratlarca takdir ediliyor, Kore'deki BM kuvvetlerine katkılarında dolayı hayranlıkla tebrik ediliyordu.¹⁷

Türk Tugayının Diğer Muharebeleri

Türk Tugayı Kunuri Muharebelerinden sonra da askeri disiplin içerisinde ateşkesin yürürlüğe girdiği 6 Temmuz 1953 tarihine kadar kahramanca birçok muharebelere ve çatışmalara daha girdi.

Örneğin 25-27 Ocak 1951 tarihinde çok şiddetli kış şartlarının (koşullarının) hüküm sürdüğü, yerde don halinde 30 cm. kar ve insanın iliklerine kadar işleyen soğuk hava şartlarında yapılan Kumyangjangni Muharebesi'nde Türk kuvvetleri yine kendisinden sayıca çok fazla olan Kızıl Çin kuvvetlerine karşı bilhassa süngü harbiyle büyük zayıat (kayıplar) verdirerek mağlup etti. II. Dünya Savaşı'nda da görev yapan Amerikan subaylarının tespitine (saptamasına) göre düşmanın kaybı 1734 olarak tespit edildi (saptandı). Türk Tugayının kaybı 1'i astsubay ve 11'i er olmak üzere 12 şehit; 1 subay, 1 astsubay ve 29 er olmak üzere 31 yaralıdan ibaretti.¹⁸

13 Celal Dora, *Kore Savaşında Türkler*, İsmail Akgün Matbaası, s. 168.

14 Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, a.g.e., s. 143

15 Atilla Önkök v.d., *Harp Tarihi Ders Kitabı*, KHO Matbaası, Ankara, 1998, s. 7-13,

16 Nazım Dünder Sayılan, *Kore Harbinde Türklerle*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996, s. 85,

17 ATASE Arşivi, KSK, K: 10, G: 37, B: 037-5, 6

18 Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı, a.g.e., s. 212.

25-27 OCAK 1951'DE YAPILAN KUMYANGJANGNI MUHAREBELERİNDEN SONRA TÜRK TUGAYINA AMERİKAN KONGRESİNCE VERİLEN MÜMTAZ BİRLİK NİŞANI'NIN 6 TEMMUZ 1951'DE 8.ORDU KOMUTANI GENERAL VAN FLEET TARAFINDAN 241. ALAYIN SANCAĞINA TAKILIRKEN.

25-27 Ocak 1951'deki muharebeler dolayısıyla Güney Kore Cumhurbaşkanı, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, Cumhurbaşkanlığı Birlik Nişanını verdi ve bu nişan, 17 Eylül 1952'de Cumhurbaşkanı ve eşi, Milli Savunma Bakanı, Amerikan ve Kore ordusunun ordu, kolordu ve tümen komutanları, Kore'de Birleşmiş Milletler Türk Delegeşi huzurunda törenle Tugay Komutanı'nın göğsüne bizzat Cumhurbaşkanı tarafından takılarak berati da verildi.

25-27 Ocak 1951 arasındaki Kumyangjangni Muharebeleri esnasında Türk Tugayı'nın gösterdiği olağanüstü başarıları Amerikan Kongresinin ve Kore Cumhurbaşkanı'nın takdir etmeleri, başta Türk Milleti olmak üzere Türk askerini gururlandırmış ve duygulandırmıştı. Diğer yandan 26-30 Kasım 1950 tarihinde icra edilen (yapılan) Kunuri Muharebelerinde de Türk Tugayı 1000'e yakın askerini şehit, yaralı ve kayıp vererek kaybetmiş olmasına rağmen, (karşın) kendi başına 3 gün gibi hayati (yaşamsal) bir zaman kazanmış ve böylece BM'in 8. Ordusunun kuşatılarak imha (yok) olmasını önlemişti. Bu

savaşta kendini tam olarak göstermeye fırsat bulamayan Türk Tugayı, Kumyangjangni muharebelerinde düşmandan intikamını almış ve kendisine güvenini de artırmıştı. Bu büyük başarı dünyada komünist olmayan hemen hemen bütün ülkelerin takdirini ve hayranlığını kazandırmıştı. Dünya basını Türklerin bu büyük başarısını ve kahramanlığını geniş bir şekilde duyurmuştu.

Kore Savaşı, II. Dünya Savaşı'nda tatbik edilen muharebe usul (yöntem) ve prensiplerden (ilkelerinden) başka, gece harekâtı, şiddetli soğuk ve dağ harekâtı, tahkim edilerek iyi gizlenmiş mevzi ve direnek noktalarına taarruz, gerilla faaliyetleri ile mücadele gibi değişik özelliklere sahiptir. İşte Kurtuluş Savaşı'ndan beri bir savaşa girmemiş Türk Ordusu'nun, 28 yıl aradan sonra, deniz aşırı bir bölgede, vatanından kilometrelerce uzakta, insanlık idealleri uğruna yaptığı bu kahramanca mücadele, gösterdiği savaşma azim ve iradesi tüm dünyanın takdirini kazanırken, Türk ordusu ebedi Başkomutanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e layık bir ordu olduğunu da bir kez daha göstermiş oldu.

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KIBRIS TÜRK HALKININ ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDEKİ ÖNEMİ

Doç. Dr. Mehmet BALLYEMEZ'

Kıbrıs'taki Türk varlığı Ada'nın Osmanlılar tarafından fethedildiği 1571 yılında başlamış ve o yıldan günümüze kadar devam etmiştir². Kıbrıs Türkleri, Ada'nın Osmanlı Devleti yönetiminde kaldığı 1571-1878 yılları arasında demografik unsurun (öğesinin) asli (baş) öğesi olmuş; siyasi, askeri ve idari kadrolarda görev almışlardır³. Ancak bu durum 19'uncu yüzyılın son çeyreğinden itibaren (başlayarak) değişmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecinin hızlanmaya başladığı bu dönemde İngiltere'nin de Kuzey Afrika, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'ya ilgisi artmıştır. İngiltere Kıbrıs'ı milli çıkarları açısından stratejik olarak değerlendirmiş ve bir an önce Ada'yı ele geçirmenin arayışı içinde olmuştur. İngiltere'nin Kıbrıs'a dair planları 1878 yılında gerçekleşmiştir. Osmanlı-Rus Savaşında büyük başarılar elde eden ve batıda İstanbul yakınlarına kadar gelen doğuda ise Kars, Ardahan ve Batum gibi stratejik şehirleri ele geçiren Rusya'nın başarısı İngiliz Hükümetini telaşa düşürmüştü ve gelişmelere müdahil olma (katılma) kararı alınmıştır. İngiltere, Osmanlı-Rus Savaşı sonunda 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos Antlaşmasına itiraz etmiş (karşı çıkmış) ve Berlin'de bir konferans düzenlenerek Antlaşmanın yeniden görüşülmesi konusunda Rus Çarlığı'na ikna etmiştir⁴. Berlin Konferansı hazırlıklarının devam ettiği 1878 yılı baharında İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Henry Layard'ın yoğun girişimleriyle 4 Haziran 1878 tarihinde gizli Kıbrıs Konvansiyonu imzalanmıştır⁵.

1 Doç. Dr. Mehmet BALLYEMEZ, Başkent Üniversitesi, Kıbrıs Türk Tarihi Araştırmaları Merkezi Müdürü.

2 Ata Atun, *Kıbrıs Andlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983)*, C. I, No:26, Lefkoşa, Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını, 2007, s. 11.

3 Ali Eftal Özkul, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 27

4 Mithad Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi, Resimli-Haritaları*, C. VI, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2021, ss.3324-3327.

5 Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih*, 3. bs., Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1975, s. 271.

İngiltere Kıbrıs Konvansiyonu sonucunda Ada'nın yönetimini "geçici" olarak devraldıktan bir ay sonra Osmanlı Devleti ile bu Antlaşmaya ek protokol imzalayarak Ada'da da idari düzenleme yapma hakkını da elde etmiştir⁶. Kıbrıs'taki İngiliz yönetimi söz konusu protokole dayanarak 1878 yılı Eylül ayında Kıbrıs Anayasası'nı kabul etmiş ve Ada'da anayasal bir düzen kurmuştur⁷.

Kıbrıs Türkleri anayasal düzende toplum statülerini (durum) kaybetmeye başlamış ve sahip olduğu kamusal ve toplumsal ayrıcalıklarını demografik olarak daha çok nüfusa sahip Rumlara kaptırmaya başlamışlardır⁸. Bu durum 20'nci yüzyılın başlarında da devam etmiştir. Kıbrıs Türk halkı, bu dönemde toplum haklarını tekrar elde etmek için bir takım girişimlerde bulunmuş, ancak Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp ve Balkan Savaşlarındaki yenilgilerinin olumsuz etkilerinin Ada'ya yansımalarından dolayı başarılı olamamışlardır. Bu durumu pekiştiren bir başka gelişme ise Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Osmanlı Devleti, İngiltere'nin karşı ittifakında yer alan Almanya safında savaşa katılma kararı vermesinden sonra İngiliz Hükümeti Kıbrıs Konvansiyonu'nu feshetmiş ve Ada'yı ilhak ettiğini açıklamıştır⁹. Bu gelişme Kıbrıs Türk halkının Anavatan'dan olan destek beklentilerini iyiden iyiye azaltsa da 1919 yılında Samsun'da başlayan Milli Mücadele bu durumu değiştirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Milli Mücadele Kıbrıs Türk halkının umutlarını yeniden yeşertmiştir. Kıbrıs Türkleri, İngiliz yönetimi altında olmalarının tüm olumsuzluklarına rağmen (karşın) Milli Mücadeleyi maddi ve manevi olarak desteklemişler, mücadelenin başarılı olması halinde geleceklerine dair belirsizliklerin de giderileceğini ummuşlardır¹⁰.

6 *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000, ss. 23-24

7 *The Colonial Office List 1896*, Thirty-Fifth Publication, Harrison and Sons, London, 1896, s. 280-281; *The London Gazette*, Number 24639, 1 October 1878, ss. 1-3.

8 *FCO 141-2945*, Record of Commissioner's Conference Held in the Development Commissioner's Office on the 7th February 1945, Secret, ss. 9-10.

9 Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, C I, Kaynak Yayınları No: 38, İstanbul 1984, s. 66.

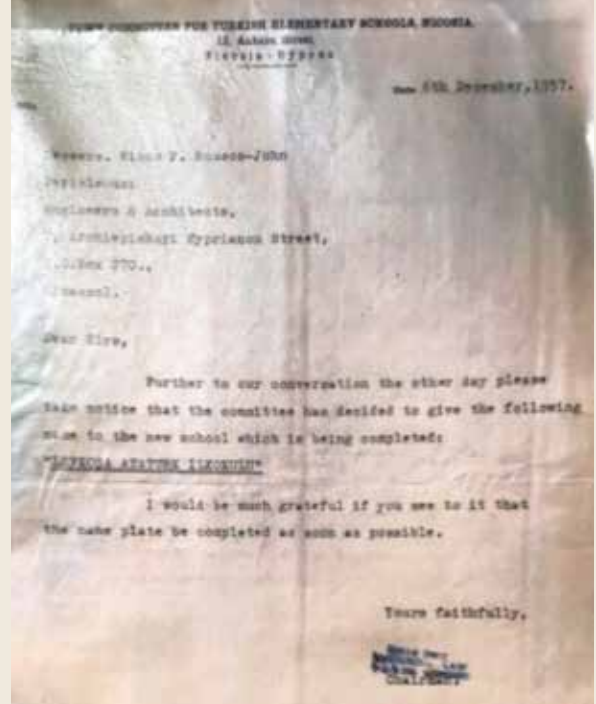
10 Özgür Nasıfoğlu ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, 21 Ağustos 2023, Girne-KKTC; İsmail Bozkurt ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, 6 Aralık 2023, Lefkoşa-KKTC.

Milli Mücadelenin askeri safhası 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması ile sona ermiştir. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri antlaşmanın mürekkebi daha kurumadan özgün bir girişim yapmışlar ve geleceklere dair kararları belirlemişlerdir. Kıbrıs Türk aydınlarının öncülüğünde 15 Ekim 1922 tarihinde Lefkoşa'da yapılan toplantıda Türkiye ile birleşmek isteği oy birliği ile kabul edilmiştir¹¹. Ancak iki ayrı dönemde ve sekiz aya yakın süren görüşmeler sonunda 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 20'nci maddesi gereğince Kıbrıs İngiltere'ye hukuken verilmiştir¹² ve Kıbrıs Türklerinin Anavatan'a bağlanmak istekleri gerçekleşmemiştir.

Kıbrıs Türk halkı, bu gelişme karşısında kısa bir süre hayal kırıklığı yaşamışsa da bu durum fazla sürmemiştir. Kıbrıs Türk aydınlarından; M. Necati Bey, M. Remzi Bey, Con Rifat, Eczacı Münir Efendi, Raşit Doğruyol, Avukat Bahaeddin Efendi gibi toplumun önde gelen kişileri haklarını elde etme mücadelesine başlamışlardır. Kemalist Halkçı olarak nitelendirilen bu kişiler, Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı kendilerine rehber edinmişler ve Türkiye ile mevcut (var) olan bağların daha da kuvvetlenmesini ilke olarak kabul etmişler ve Anadolu'da hayata geçirilen Devrimleri Ada'da uygulamaya başlamışlar, 23 Nisan, 19 Mayıs, 29 Ekim gibi milli günleri aynı coşku ile Kıbrıs'ta kutlamışlardır¹³.

Kıbrıs Türk halkı arasında hızla yayılan bu hareket, İngiliz Sömürge Yönetimi'nin de dikkatini çekmiş, grubun liderlerini yakından takip ederek (izleyerek) onları "Kemalist Halkçı" olarak fişlemiştir¹⁴. Ancak İngiliz yönetiminin engellemelerine rağmen (karşın), Kemalist Halkçı hareket Ada genelinde hızla yayılmış ve Kıbrıs Türkleri hiçbir zorlama olmadan Gazi

Mustafa Kemal Atatürk ile İstiklal Marşı ve Ay Yıldız Bayrağını milli değer ve sembol olarak kabul etmişlerdir¹⁵.

İkinci Dünya Savaşı küresel anlamda birçok değişikliğe sebep olurken Kıbrıs da bu gelişmelerden etkilenmiştir. Savaş sonrası kurulan Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesinde; sömürgelerin tasfiye edilmesi (Dekolonizasyon) ve sömürge halklarına kendi geleceklere belirleme hakkının (Self Determinasyon) verilmesi hükmü de yer almıştır. Kıbrıs'taki İngiliz Sömürge Yönetimi, Ada'nın stratejik değerinden dolayı bu hükmü doğrudan uygulamaktan kaçınmış ve Kıbrıs'a kendi kontrolünde (denetiminde) olan özerk bir yönetim verilmesini gündemine almıştır. Ancak Ada'daki çoğunluk nüfusa sahip olan Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan ile siyasi birleşmesinin kavramsal ifadesi olan Enosis'in gerçekleşmesini önleyeceğinden dolayı İngiliz planını reddetmişler ve Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios öncülüğünde kendi politikalarını gerçekleştirmek istemişlerdir¹⁶.

11 *Foreign and Commonwealth Office (FCO) 141-2398, Political Agitation of Moslems, From Acting Local Commandant of Police to Office of The Cyprus, No: S.C. VII/22, 16 October 1922, Confidential.*

12 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965, ss. 42-46.

13 . Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1938)*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1989, s. 313.

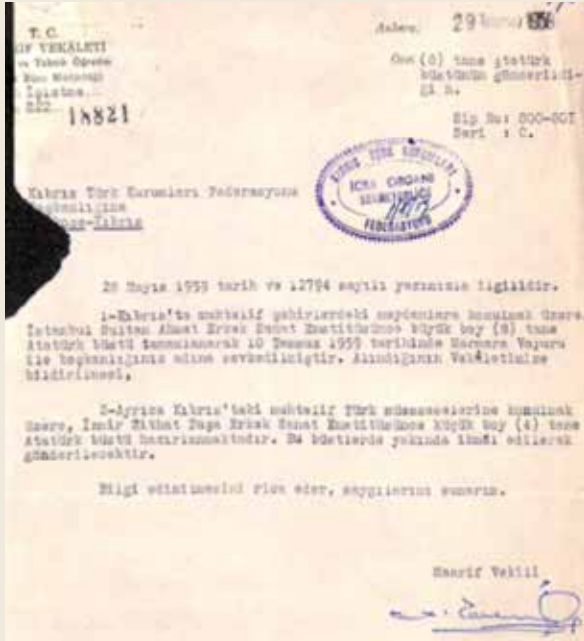
14 *Foreign Colonial Office FCO 141-2551, 3, Lefkoşa Polis Karargâhından Sömürge Sekreterine gönderilen yazı, 2 Kasım 1936, Gizli, C.I.D.No:1099/55.*

15 *KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD), KTY 04-1944-103-04; MAAD, KTY 04-1944-104-01; "KATAK Konfederasyon Sekreterliğinden", Söz, 3 Mayıs 1944, s. 2.*

16 İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler için bakanız Mehmet Balyemez, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türk Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2021.

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KIBRIS TÜRK HALKININ ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDEKİ ÖNEMİ

Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskopusu Makarios liderliğinde yürütülen politika 1955 yılında şiddete dönüşmüş ve toplumlararası çatışmaların başlamasına yol açmıştır. Kıbrıs Türklerinin direniş örgütleri kurarak can ve mal güvenliğini sağladığı bu dönemde kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'na üye kabulü Ay Yıldızlı Türk Bayrağının üzerine el basmak suretiyle TMT Andını içmek suretiyle yapılmıştır¹⁷. Kıbrıs Türk direnişinin bir başka özelliği de on yıllardır lider/rehber olarak kabul edilen Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün görünürlüğünün 1950'li yılların ortasından itibaren artması olmuştur. Şöyle ki, Lefkoşa Ortaokul Komisyonu, 1957 yılında aldığı bir karar ile yeni açılacak okula "Lefkoşa Atatürk İlkokulu" ismini (adını) vermiş¹⁸ ve TMT bu okulu gerek üye yeminlerinde gerekse de güvenilir mekân (yer) olarak kullanılan buluşma noktası olarak kullanmıştır¹⁹. 1959 yılında ise Türkiye Milli Eğitim Bakanlığında talep edilen 12 adet Atatürk büstü teslim

17 Fuat Veziroğlu ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, 12 Mayıs 2023, Lefkoşa-KKTC.

18 Osman Örek Arşivi, *Tasnif Edilmemiş Belge*, Osman Örek tarafından Lefkoşa Kıbrıs Türk Ortaokul Komisyonu'na 6 Aralık 1957 tarihinde gönderilen yazı EK-1.

19 Metin Aybars ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, 22 Şubat 2024, Lefkoşa-KKTC.

alınarak belirlenen bazı okullar ile kaza merkezlerine konulmuştur²⁰.

Kıbrıs'taki toplumlararası çatışmalar sona erdikten sonra 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs Türkleri ile Rumların kurucu ortak olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal düzeni Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından garanti edilmiştir²¹.

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Atatürk ile ilgili bir proje 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'na denk getirilmiş ve Türkiye'de yaptırılan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ait heykelin açılışı aynı gün Lefkoşa'da Girne Kapısında yapılmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde Kıbrıs Anayasası'nda yapılmasını istediği 13 değişiklik önerisini Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'e vermiştir. İçişleri Bakanı Yorgacis'in hazırladığı ve Kıbrıs Türklerine kitlesel saldırılar yapılarak Ada'dan kovulması tezi üzerine kurgulanan Akritas Planı 21 Aralık 1963 tarihinde yürürlüğe konmuş²², Kıbrıs Türklerine saldırılar yapılmış ve Kıbrıs'taki anayasal düzen bozularak yeni bir kaotik bir dönem başlamıştır. Kıbrıs'taki bu dönem 1974 yılına kadar devam etmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Cumhuriyet tarihinde ilk kez milli sınırlar dışında Kara-De-niz-Hava ve Jandarma Kuvvetleri (iki Komando taburu) ile icra ettiği (yürüttüğü) Kıbrıs Barış Harekâtı, Yunan Cuntasının 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a darbe yaparak 1960 düzenini bozması üzerine gerçekleştirilmiştir. Diğer garantör ülke olan İngiltere'nin bu hakkını kullanmak istememesi karşısında Türkiye tek başına bu harekâtı gerçekleştirmiş ve Kıbrıs Türklerinin yardımına koşarak onların can, mal ve namus güvenliğini sağlamıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın hemen sonrasında, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) kurulmuştur. KTFD Anayasası'nda Atatürk ile ve İnkılaplarına (Devrimlerine) dair (ilişkin) hususlar (konular) birkaç yerde geçmiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti

20 MAAD, *Tasnif Edilmemiş Belge*, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf R. Denktaş'ın T.C. Maarif Vekâleti Teknik Büro Müdürlüğüne gönderdiği 31/7/59 tarih ve No:159/176/59 numaralı yazı. EK-2.

21 FCO 141-4405 Courts Implementation Zurich and London Agreements.

22 Akritas Planı, THE "AKRITAS PLAN" AND THE "İKONES" DISCLOSURES OF 1980, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa> (Erişim Tarihi: 3 Mart 2024).

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KIBRIS TÜRK HALKININ ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDEKİ ÖNEMİ

Anayasası 8 Haziran 1975 tarihinde halk oylamasında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir²³.

KTFD Anayasası 57'nci maddede Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü işaret eden düzenleme yer almıştır. Kıbrıs Türk siyasi partilerinin uymaları gereken esasların yer aldığı söz konusu maddede; *"Siyasal partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve özgürlüklerine dayanan demokratik ve Laik Devlet ile Atatürk ilkelerine uymak zorundadır, bunlara uymayan partiler temelli kapatılır."* hükmü yer almıştır.

KTFD Anayasasında 64 ve 80'inci maddelerde milletvekillerinin ve Devlet Başkanı'nın yemin metinlerinin içeriğine yer verilmiştir. Her iki düzenlemede de *"... Atatürk ilkelerine saygı göstereceğime..."* dair ayrıntı KTFD'nin en üst düzeydeki makam olan Devlet Başkanı ile yasama ve yürütme organındaki milletvekillerinin görevlerini icra ederken Atatürk ilkelerini dikkate almaları istenmiştir.

KTFD Meclisi, sekiz yılı geçkin bir süre görev

23 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası, <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> (Erişim Tarihi: 01 Mart 2024) ; Hamza Eroğlu, "KKTC'yi yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XVIII, Sayı: 54, ss.735-793

yaptıktan sonra, dönemin şartları (koşulları) gereğince 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ye dönüşmüştür. KKTC Anayasası 5 Mayıs 1985 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir²⁴.

KKTC Anayasası'nın üç farklı maddesinde daha *"Atatürk İlke ve Devrimleri"* ifadesi geçmektedir. Anayasa'nın 59'uncu maddesinde düzenlenen *"Öğrenim ve Eğitim Hakkı"* başlıklı kısımda aşağıdaki ifade yer almıştır: *"Halkın öğrenim ve eğitim gereksinimlerini sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir. Devlet, bu ödevini, Atatürk İlkeleri ve Devrimleri doğrultusunda, ... kişinin ve toplumun istek ve gereksinimlerine yanıt verecek planlı bir şekilde yerine getirir."*

KKTC'de faaliyet (çalışma) yürüten/yürütecek olan siyasi partilerin uyacağı ilkeleri belirleyen 71'nci maddede ise hiçbir siyasi partinin tüzük, program ve çalışmalarının Atatürk İlke ve İnkılaplarına aykırı olamayacağı açıkça ifade edilmiştir.

KKTC Anayasası'nda yer alan *"Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı olmak"* ifadesi Milli Eğitim Kanunu'nda da belirtilmiştir. KKTC Milli Eğitim Yasası (17-1986) İkinci Kısım'da yer alan *"Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar"* başlığı altında yer alan *"Amaçlar"* alt başlığında yer alan ilkelerden biri de aşağıdaki gibi düzenlenmiştir²⁵:

"Kıbrıs Türk Milli Eğitiminin genel amacı,...
(1) *Atatürk ilke ve devrimleri ile yurttaşlar arasında bir fikir ve duygu ortaklığını amaçlayan, çağdaşlaşmayı hedefleyen ve Türk milletini milli bilince vardıratan Atatürk milliyetçiliğine, demok-rasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkele-rine bağlı, bunları koruyan ve geliştiren yurttaş-lar olarak yetiştirmek;..."*

Aynı Yasa'nın İkinci Bölüm Milli Eğitimin Temel İlkeleri 16'ncı Madde Atatürk İlke ve Devrimleri ile Atatürk Milliyetçiliği alt başlığında şu şekilde düzenlenmiştir: *"Kıbrıs Türk Milli Eğitim sisteminin her derece ve türü ile ilgili eğitim ve öğretim programlarının hazırlanıp uygu-*

24 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası, <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> (Erişim Tarihi: 01 Mart 2024) .

25 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Yasası (17/1986), <http://www.mebnet.net/sites/default/files/yasalar/17-1986.pdf> (Erişim Tarihi: 01 Mart 2024)

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KIBRIS TÜRK HALKININ ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDEKİ ÖNEMİ

lanmasında, Atatürk ilke ve devrimleri ile Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.”

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası kamu kurum ve kuruluşlarının planlamalarında ve uygulamalarında dikkate alınacak en üst hukuki düzenlemedir. Kıbrıs Türk halkı Atatürk ve O'nun İlke ve İnkıplarına karşı olan hassasiyetlerini Anayasa'da yer vererek göstermişlerdir. Bu algının dışı vurumu ise kamu görevlilerinin makam odalarında asılı olan Atatürk fotoğrafı olmuştur. KKTC kamu kurum amirleri makam odalarının duvarlarında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafı orta üstte bulunurken, altında ise Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Toplum Lideri Dr. Fazıl Küçük'ün fotoğrafları asılıdır²⁶. Bu uygulamaya ilave (ek) olarak KKTC'de çok sayıda

²⁶ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanı (2021-2022) Olgun Amcaoğlu'nun makam odası fotoğrafı. EK-3

tesis (kurum,kuruluş) ve eğitim kurumuna da Atatürk ismi (adı) verilmiştir. Örneğin Atatürk Öğretmen Akademisi, Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk Stadyumu vb.

Sonuç olarak, Kıbrıs Türk halkı 100 yılı aşkın bir süre boyunca Var Olma ve Bağımsızlık mücadelesi vermektedir. Kıbrıs Türkleri, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü hiç görmemelerine rağmen (karşın) O'nun Anadolu'da başlatmış olduğu mücadeleyi gönülden desteklemişler, Türkiye Cumhuriyeti'nin modern (çağdaş) bir devlet olabilmesi için yapılan reformları olduğu gibi kabul ederek tatbik etmişlerdir (uygulamışlardır). Bununla birlikte Türk Milli Mücadelesinin sembolü olan İstiklal Marşı ve Ay Yıldızlı bayrak ile milli günleri kendi mücadelelerinin (savaşmalarının) de bir sembolü (simgesi) olarak kabul etmişler ve bu konudaki kararlılıklarını bir an bile tereddüt etmeden (duraksamadan) sürdürmüşlerdir.

ATEŞ ÇEMBERİNDE 28 GÜN

Gülgün SERDAR ¹

(Bu yazıda anlatılan olayların tümü, verilen kişi ve yer isimleri (adları) gerçeklere dayanmaktadır. Yaşanmış olaylardır ve Türk Lefke'nin, Kıbrıs Türk Toplumunun 20 Temmuz 1974-16 Ağustos 1974 tarihleri arasındaki yaşantısından bir bölümdür)

21 Temmuz'u 22 Temmuz'a bağlayan gece, saat 23.00... Biz, elliye yakın kadın-çocuk ve yaşlı, on iki saattir bir bodrum katındayız. Lefke'nin merkezindeki Direk Otel'in bodrumunda. Ortada bir kuyu, ağzında, su pompalamak için büyük bir motor. 30 metre karelik bir yere sığınmışız; aramızda iki yavru bebek var, üç saat arayla onlara sıcak süt verilmesi gerekiyor. Ama nasıl? Bodrum kapısının aralanmasına bile izin yok. İçeride yanan mumun ışığı dışarıya sızmasın diye...

Patlayan bir bomba sarsıntısında, zaman, bir şerit gibi geçiyor gözlerimin önünden... 20 Temmuz Cumartesi sabah 05.00'te çalan borularla fırlamıştık yataklarımızdan. Yıllardır beklenen an gelmiş, Türkiye Hükümeti, Garanti Antlaşmalarındaki hakkını kullanarak Kıbrıs Türkü'nün yanına koşmuştu. Bu, ne büyük bir mutluluktu, ne büyük bir olaydı! Ama henüz Lefke'de değişen bir şey yoktu. Erkekler, Rum tarafındaki darbe girişimi nedeniyle birkaç günden beri zaten cephede idiler. Yalnız, yollardaki askeri araçlar artmıştı, bir de radyoda yayımlanan marşlar-şiiirler-kahramanlık türküleri...

Yavaş yavaş bir sessizlik çökmeye başladı ve acı haberler gelmeye... **Lefke'yi çevreleyen Bağlıköy, Gaziveren, Doğancı, Taşpınar ve Çamlıköy**, büyük güçler araçlarla

¹ Emekli Edebiyat Öğretmeni

saldıran Rumlar'a karşı koymaya çalışıyordu. "Yardım" deniyordu "yardım gerek"... Gözlerimiz göklerde, kulaklarımız tetikte akşamı bulmuştuk. Derinlerden silah sesleri geliyor, kesif bir yanık kokusu etrafı kaplıyordu. Meğerse düşman **Doğancı'yı dört yandan ateşe vermiş**. Gece, 20 Temmuz gecesi, dakikalar saat kadar uzun sanki bir türlü geçmek, bitmek bilmiyor. Ama gün ağarırken korkunç bir patlama oldu. Onu patlamalar, sesler, çığlıklar izledi. Rumlar, her yandan saldırıya geçmiş. Çünkü sabaha karşı, çevredeki son Türk köyü olan **Bağlıköy** de düşmüş. Tepeleri aşarak Lefke'ye ulaşanlar geride kalanların bir mağaraya gizlendiklerini söylüyorlar.

10.30 sıralarında iki Türk jeti görünüyor ve Şapkalı Tepe denen yerdeki Rum mevziini (yerlerini) bombalayıp geçiyor. Sevinç içindeyiz. "Tamam" diyoruz "her şey tamam". Fakat ilerleyen zamana ve artan saldırılara rağmen (karşın), tekrar ne gelen var, ne giden! Hepsi bu kadar mıydı?

Her kafadan bir ses çıkmaya başlıyor; bahçelere kaçmayı önerenler, Belediye Sineması'na sığınmayı düşünenler var. "Betton altı olmalı" diyoruz ve ailece, dört katlı Direk Oteli'nin bodrum katına gitmeye karar veriyoruz. Ve işte bizim gibi düşünenlerle birlikte saatlerdir buradayız. Karanlığı delen yeni bir patlama, bununla uyanan çocukların çığlıkları, ağlamaları, yakından gelen köpek ulumaları ile vakitsiz öten horoz sesleri birbirine karışıyor. Saat tutuyorum, dakika başına bir top sesi. Otel yerinden sökülecekmiş gibi sarsılıyor ve sarsıntılar sabaha kadar sürüyor.

Günün ilk ışıkları ile birkaç kişi, bodrumun yıkılan arka merdiveninden dışarıya çıkmaya çalışıyoruz. Gördüğümüz manzara korkunç! Çevredeki birçok bina yıkılmış, harap olmuş, elektrik telleri yerlerde, etraf su içinde; evlerin su depoları patlamış. Bir an, jiple geçen öğrencilerimi görüyorum; saç-sakal birbirine karışmış, gözleri şişmiş. Ne olduğunu anlamak için elimle işaret ediyorum, duruyorlar. Soruyorum... "Ne diyelim ki hocanım" diyorlar "Düşman, Ame-

ATEŞ ÇEMBERİNDE 28 GÜN

rikan toprağı olan Fukasa Madeni'ndeki kilisenin içine yerleştirdiğı toplarla cepheyi değil sivil hedefleri bombalıyor, bazı yerlerde yangın da başladı", ve elleri ile sığındığımız otelin tanınmaz hale gelen üst katını gösteriyorlar.

Ya kayıplar? Bir tanesi gözlerini kaçırarak "Hani lisede bizim sınıfta **Hasan Hüseyin** vardı, uzun boylu Hasan, tıp ikide onunla **Milyoner Necdet**; Domuz Burnu'nda şehit düştüler", derken kelimeler (sözcükler) boğazında düğümleniyor... Yanındaki ekliyor: "Bahçelere düşen havan toplarından parçalananlar var. Benim duyduklarım **Osman Hakkı**'nın Londra'dan tatile gelen **kızı Ruzin'le Tüccar Sefa'nın kızları Zülal ve Sevim**... Ruzin, çocuğunu kurtarmak için onun üstüne kapanınca sırtı parçalanmış, diğerlerinin elleri-ayakları kopmuş!" Daha fazla duramıyorlar. İşleyen jip, yokuştan aşağıya doğru süzülürken otelin yanına düşen bir yangın bombası ile çevremiz yanmaya başlıyor. Bodruma dönmek üzere

iken alev alan ön kapı nedeniyle geri kaçıyoruz. Ve tabii oraya sığınanların hepsi.

Sokak ortasındayız şimdi, koşuşmalar-bağırışmalar arasında aile erkeklerini görüyorum. İki gün içerisinde sanki 20 yıl yaşlanmışlar: "Ateş kesilecek" diyorlar, "Sinemada toplanacağız". Ne söylediklerini anlayamıyorum. Neden? Niçin? "Yardım gelmesi imkânsızmış (olanaksızmış). Baf Bölgesi'nde durum kritikmiş. Jetler oraya gidiyormuş verilen talimatta, "Gerekeni yapınız" deniyormuş. Gereken ne? Ya düşmanın 36 saattir sivil hedeflere karşı sürdürdüğü saldırıların sonunu beklemek veya... Veya **teslim olmak, böylece toplu bir katliamı önlemek**... Damarlarımdaki kanın çekildiğini hissediyorum. Arkadan gelenler beni itiyorlar. Belediye Sineması'na doğru sürüklenen ayaklarım bedenimi taşıyamıyor sanki. Sinema kapısında bir askeri jip.

Arkada ekmek ve su var, bir de beyaz teslim bayrağı asılmış. Bir mücahit heyecanla

konuşuyor "Kimse askeri kıyafetle teslim olmayacak" jip hareket ediyor. Sinemanın içi ana-baba günü! Saldırıları daha da şiddetleniyor. Bilmem niye gözüm saatte, 10 dakikada 18 top sesi sayabiliyorum. Vakit ne kadar geçti, kestirmek mümkün (olanaklı) değil... Sanıyorum 11.00 civarı, yeni bir dalgalanma var. **"Kadınlarla çocukları dışarı çıkacak, erkekler kalacak"** deniyor. Buldozerler, çeşitli araç sesleri... "Çıkın, hade çıkın dışarı" diyor birisi. Dışarıya çıkmak; yani eşini-oğlunu-babasını bırakarak oradan ayrılmak! Diller susmuş, gözler konuşuyor. Ölüme gidiş sanki bu... Başım geriye dönük, yürüyorum. Kalabalık içindeyim. "Camiye girin" deniyor. Ama hangi camiye? Yangın sırasında tavanı ateş alan camiye mi? Kim kime neyi soracak? Cami kapısına kadar ilerliyoruz. Sonra, yeni bir karar! Direk Oteli ile Toros'un Kahvesi ve Türk Bankası arasındaki meydana toplanacağız. Hayret! Erkekler de geliyor. Onları götürmekten vazgeçmişler. Neden? Yunanlı komutan **"Esir kampında bu kadar Türkün beslenmesi güçtür"** demiş. Yeni bir

kaynaşma; herkes kendi ailesini arıyor. Bir Rum askeri, elindeki silahı sallayarak bağıyor: "Gatse vre, gatse" ve tercüme ediyor. "Oturun be, oturun". Zaten duracak halde değiliz. Herkes, durduğu yere çömeliyor. Yine aynı ses "Gatse vre!" oturuyorum, ama çevremde kan izleri, cam kırıkları, kumaş parçaları var. Kocam yavaşça mırıldanıyor "Türk Bankası'na teslim bayrağını çekerken havan topundan parçalanmış Salâhi Dayı var ya... "gerisini söyleyemiyor. Meğerse **Salâhi dayının parçalanmış gözlüğü, gözleri ve parmakları üzerine oturmuşum.**

Tekrar bir kıpırdanış.. Bir araçtan inen asker bağıyor bu kez.. "Kadın ve çocuklar evlere, erkekler kalacak. Onlardan da silahını teslim edenler evine gidebilir." Tereddüt ediyoruz. Erkekler "Gitmeyin" diyorlar. Fakat Rum askeri emri tekrarlıyor. "Kadın ve çocuklar gidecek!" "Öyle ise toplu halde olun, evlerde yalnız kalmanın" diyor bizimkiler. Doğru! Yalnız kalmamalıyız. Sessiz, ama ruhları sağır eden

ATEŞ ÇEMBERİNDE 28 GÜN

bir sarsıntı ile yürüyoruz. Yıkıntılar, teller, bomba parçaları arasında yol bulmaya çalışıyoruz. Meydanı çevreleyen Rum askerleri, silahlarını üzerimize çevirmiş durumu dikkatle izliyorlar. Türk erkekleri onlardan daha dikkatli ve tetikte! Hepsinin de gözlerinde bir kuşku var! Hepsi de patlamaya hazır bir bomba gibi!

...Artık gecedir. Meydana yakın evlerde toplu haldeyiz. Minicik yavrular bile onları sezinlemiş gibi susuyorlar. Yürekler sıkışmış, dudaklar kenetlenmiş. Sabahı bekliyoruz. Ve hiç uyku yok. Gittikçe süzülen yüzler, kararın gönülleri bir mucize bekler gibi. Tan ağarırken uğultular -araba sesleri de artıyor. Bahçelere saklanan, gömülen silahlarla mücahit üniformaları teker teker toplanıyor. Ve erkekler serbest bırakılıyor. **Takvimler 23 Temmuz 1974'ü gösterirken artık Lefke, ölü bir şehirdir.** Polis Binası üzerine çekilen Yunan Bayrağı; şehrin üzerini örten bir kefendir sanki.

Yunanlı komutan, yaşamın normale (!) dönmesini istiyor. Dükkânlar, bankalar açılacak, herkes dilediğince yaşayacak, deniyor. Dilediğince yaşamak! Tepemizde Yunan Bayrağı, çevremizde Rumlar ile esir kamplarına götürülmek için her gün toplanan Türk erkeklerinin geride bıraktığı gözleri yaşlı aileleri ile dilediğimizce yaşamak!! Bu sözün anlamı ne? Anlamı; SABRETMEK ve mutlaka geleceğine inandığımız O MUTLU GÜNÜ beklemek... Ne olursa olsun, beklemek...

Günler geceleri, geceler günleri kovalıyor, haftalar birbirini izliyor ve biz, küçük cep radyolarından öğreniyoruz Lapta-Karava çarpışmalarını, I. ve II. Cenevre Konferanslarını. Nihayet 14 Ağustos 1974 sabahı... Başarısızlıkla sonuçlanan görüşmelerin ardında **"AYŞE TATİLE ÇIKABİLİR"** deniyor... Deniyor ve II: Barış Harekâtı başlıyor! Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi Bayrak Radyosu "Türk Askeri'nin bir koldan Mağusa'ya, bir koldan da Lefke'ye yürüdüğünü" müjdeliyor. Bu kez bahçelerdeki su arklarına kaçıyoruz; çünkü düşman ev ev dolaşarak bulduğu erkekleri topluyor, kadın ve çocuklara eziyet ediyor.

14-15-16 Ağustos

Fareler, yılanlarla birlikte su arklarındayız. Tabiatın soğuk mahlukları bile bu atmosferde sanki o kadar soğuk değiller... Türk keşif uçakları hemen yanı başımızda, alçak mesafelerden uçuyorlar. Elinizi uzatsanız degecek gibi. Ama portakal ağaçlarının dallarından yağmur gibi kurşun yağıyor; Rumlar, Türk uçaklarına ateş açıyorlar. Geceleri Trodos Dağları'na çıkan yollarda bir ışık zinciri var. Güzelyurt ve çevresindeki Rumlar dağlara çekiliyorlar. Derinlerden, çok derinlerden sarsıntılar geliyor. Sanki yer-gök sallanıyor. Her çeşit silah ve araç sesini duymak mümkün (olanaklı). Ama ben, yalnız bir ses duyuyorum: "Bayrak Radyosu'ndaki spikerin (sunucunun) sesini: "Bu gün 16 Ağustos. Kahraman Türk Askeri Lefke'ye girmek üzere" diyor...

"Olabilir mi?" diyorum, "olabilir mi?". İşte yine sarsıntılar, uğultular ve... ve... DAĞ BAŞINI DUMAN ALMIŞ marşı...

Her şeyi unutup fırlıyoruz sokaklara. Artık ne silaha, ne topa aldığımız var. Lefke'nin ana giriş yolu olan Şht. Kemal Özalper Caddesi'ne kadar koşuyoruz. Ve, işte geliyorlar. Toza, tere bulanmış tunç alınları, tanklarını boydan boya kaplayan bayrakları ile geliyorlar... **Kahraman Türk Askerleri, Lefke halkı ile kucaklaşıyor...**

Bu kalabalık, bu coşku, bu kadar bayrak ve çiçek... Bir mucize bu!... Rumlar-Yunanlılar nerede?...

Etrafı dolduran insan selinden sıyrılarak bir kaldırıma oturup hıçkıra hıçkıra ağlıyorum, katıla katıla ağlıyorum... Ağlayan yalnız ben değilim.

Etrafımdaki herkes ağlıyor... Ağustos sıcağında dudakları çatlayan yağız Mehmetler ağlıyor... Bu günü görmek için yıllardır elleri tetikte bekleyen Mücahitler ağlıyor... Ve bu gözyaşları ile

ESARETTEN ÖZGÜRLÜĞE GİDEN YOLUN BAŞINDA YENİ BİR ZAFERİN İLK TÜRKÜLERİ YAZILIYOR...

50'NCİ YILINDA 20 TEMMUZ (1974)

İsmail BOZKURT^{1*}

Kıbrıs Türkleri'nin Varoluş Savaşımı (Milli Mücadelesi), 1878'de İngilizlerin Kıbrıs'ı ele geçirmesiyle başladı ve İngiliz yönetimine (süreç içinde Kıbrıs Rum Yönetimi'ne) karşı savaşım, Enosis'i (Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm Kıbrıs'a egemen olmasını) engelleme, Anavatan Türkiye'den kopmama eksenlerinde sürdü.

Kıbrıs Türklerinin Varoluş Savaşımı, yaşanan olaylara ve toplumsal travmalara göre biçimlendi. Anavatan Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile facto İngiliz ilhakını (5 Kasım 1914) kabul etmesine rağmen (karşın) bölgesel gelişmelerin aktörü olmaya devam etti. Bu doğrultuda 1959 yılında imzalanan Zürih- Londra Antlaşmaları ile de Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'ne garantörlük ile Ada'da 650 kişilik bir askeri birlik bulundurma hakkı kazandı ve Doğu Akdeniz'de yeni bir denge oluştu.16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilen Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasal organı olan Türk Cemaat Meclisi ile de devletleşmeye doğru önemli bir adım atıldı.

I. Kıbrıs Türklerini Etkisizleştirerek Enosis'i Gerçekleştirme Projesi: Akritas Planı

Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti üç yıl yaşayabildi. Dünya çapındaki Kıbrıs Türk bilim insanı Vamık Volkan'ın deyişiyle Kıbrıslı Rumlar tarafından, Enosis'e ulaşmak için 21 Aralık 1963'te *"Akritas Planı' denen cinai bir tasarı hayata geçirildi. Plan, mümkün (olanaklı) olan en kısa zamanda, 'dışarıdan müdahalenin mümkün, muhtemel ya da yerinde görülmesine fırsat bırakmadan, bir iki gün içinde Kıbrıslı Türklerden gelecek her türlü direnişi bastırarak ortaklık hükümetini yıkma"*² hedeflemişti ve öncelikle Başkent Lefkoşa'ya egemen olmayı öngörüyordu.

Planı hazırlayanlar, Kasım 1957'de kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'ni ve Kıbrıs

¹ İsmail BOZKURT, Yazar, Araştırmacı, KKTC Turizm Ve Kültür (Eski) Başkanı ve Meclis (Eski) Başkanı

² Vamık D. VOLKAN – Norman ITZKOWITZ (2002) *Türkler ve Yunanlılar Çatışan Komşular*, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.175

Türklerinin direniş gücünü hesaba katmamışlardı. İlk anda Lefkoşa'da birkaç yüz kişilik TMT mensubunun yiğitçe direnişi ile karşılaştılar. Kısa sürede kadını erkeği, çocuğu yaşlısı direnişe katıldı. 21 Aralık 1963 ve onu izleyen günlerdeki özveri, dayanışma, imece, toplumsal direniş bilinci, yiğitlik, yüreklilik, gözü pekliğin canlı tanığıyım. Herkes bir şeyler yapma çabasında ve çırpınışı içindeydi.

Kıbrıs Türk halkı, zor durumunda garantör Anavatan'ının yanında olduğunu ve gerektiğinde yardımına geleceğine inanmıştı. TMT eğitimi alanlara da, "görevlerinin Türkiye gelinceye kadar dayanma" olduğu inancı veriliyordu. Bundan dolaydır ki 21 Aralık 1963'te Akritas Planı yürürlüğe konunca, "Türkiye ne zaman gelecek" beklentisi içindeydi. Benim gibi TMT içinde olanlar da bunu bekliyordu.25 Aralık 1963'te birkaç Türk jetinin Kıbrıs semalarında uyarı uçuşu yapması bile Kıbrıs Türklerine inanılmaz güven vermişti.³

Görgü tanığı olduğum, Türk jetlerin Lefkoşa üzerinde alçaktan uçması olayı, Rum - Yunan cephesine ve Makarios'a verilmiş ciddi bir mesajdı. Bu mesaj sonucunda yaptıkları taktik değişikliklerle Kıbrıs Türklerinin direnişini kırmak için psikolojik savaş yanında, toptan saldırı yerine belirli noktalara saldırıp oraların direnişini kırmaaya çalıştılar.

Ada'daki tüm Türk yerleşim yerleri kuşatma altındaydı. Kentler, karma köylerin Türk mahalleleri ile Türk köyleri birbirlerinden, Lefkoşa'dan, Kıbrıs'ın bütününden ve dünyadan yalıtılmıştı. Yakın çevresinde başka bir Türk yerleşim birimi olmayan her köy ya da mahalle, denizde küçük bir ada gibi kalakalmıştı. Süreç içinde Rumlar, özellikle Lefkoşa çevresinde sürekli/kalıcı bariyerler kurarak giriş çıkışları denetim altına aldılar. Tarihe "utanç barikatları" olarak geçen bu yerlerde insanlık dışı ve işkence nitelikli uygulamalar yapıldı.

³ "Bize verilen 'bulabildiğiniz bayrakları asın, uçaklar gelecek' emri, Türk jetlerinin gelişi ve bizde yarattığı coşku. Zirköy'de askeri eğitim alırken bize '24 saatte' ya da 'kısa sürede yanınızda olacağız' denilmişti. Gerçekten jetler gelmiş, Lefkoşa göklerini delik deşik ederken, Amerikalı Cyrus Vance oradayken Makarios'un sarayının üzerinden de alçaktan geçmişti. Bu olayın bizde yarattığı coşku ve moral gücünü sözcüklerle anlatabilmek olanaksız." Bakınız: İsmail BOZKURT (2017) *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş Ve Mücahitlik Yılları* (1 Nisan 1955- 1968 Baharı), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 51. Bu kitap, bu metinde bundan sonra "İsmail BOZKURT (2017) *Zirköy'den Mermertepe'ye...*" biçiminde kullanılacaktır. Genel anlamda TMT ve Kıbrıs'taki direniş ve mücahitlik için de bir kaynak eserdir.

50'NCİ YILINDA 20 TEMMUZ (1974)

Kıbrıs Türkleri için durağan bir yaşam ve dağ gibi sorunlar vardı. Ekonomi sıfırlanmıştı. Nüfusun önemli bir oranı güvenli Türk bölgelerine taşınmak zorunda kalan göçmendi. İnsanların geçim derdi, güvenlik sorunu, en önemlisi yaşam kavgası vardı. Sağlık hizmeti sınırlıydı. Savaşın, göçlerin, yokluğun, kaygının, toplu kıyımların ve kırılma noktalarının yaşandığı bir dönemdi. Kıbrıs Türkleri defalarca saldırıya uğradı, savaşın tüm acımasızlıklarını yaşadı. Varlığının pamuk ipliğine bağlı olduğu inancının yaygınlaştığı ve direncinin sonuna geldiği anlar oldu. Sıcak çatışmalarda bile, "direnişçi mücahit" ile çocuk, kadın, engelli ve yaşlılardan oluşan sivil halkın aynı yerde ve iç içe olması dayanılması zor bir psikolojik baskı yapıyordu. Bütün bu ağır koşullara karşı Kıbrıs Türklerinin direniş gücü etkilenmedi.

Kıbrıs Türklerinin elinde yeteri kadar silah yoktu ama onların moral gücünü yukarıda tutan Türklük bilinci ve ödün vermez Atatürk sevgisi vardı. "Atatürk" ve O'nunla ilgili tüm kavramlar, Kıbrıs Türkleri için onur ve saygı duyulan ve kimliğinin mayası ile sosyopolitik/sosyokültürel yapısında belirleyici yeri olan değerlerdir. Bu değerler, Kıbrıs Türk kimliğini oluşturan etkenlerin başında gelir. İngiliz Sömürge Yönetimi'nin tüm engellemelerine karşı, kimliğini "Müslüman cemaat" olmanın ötesine taşıyan, günümüze kadar yok olmamak için varını yoğunu ortaya koyarak (silahlı direniş dahil) her türlü direniş besleyen ruhu, inancı, azmi, özveriye, gücü, kişiliği ve kimliği Kıbrıs Türk Halkı'na kazandıran bu etkenlerdir.

Kıbrıs Türkleri'nin direniş gücünü artıran bir

etken de Türkiye'de okuyan Kıbrıslı öğrencilerin vatanları için savaşmak amacıyla Kuzey kıyı şeridindeki Erenköy'e çıkmalarıydı. İngiltere'den de üniversite öğrencileri ile birçoğu evli barklı, çocuk çocuk sahibi Kıbrıs Türkleri de onlara katılmıştı. Erenköy bölgesi, Kıbrıs Türk Direniş'i'nin Türkiye ile doğrudan bağlantı yeri idi. Ağustos 1964 başında, Rum-Yunan Kuvvetleri Kıbrıs Türk direnişçilerini temizlemek için harekete geçti. Türk jetlerin fiilen savaşa katılması, oradaki çoğunluğu üniversite öğrencisi mücahitlerin kıyımını engellemekle kalmadı, saldırılar durdu, daha doğrusu minimize edildi.

Ağustos 1964'ten 15 Kasım 1967'ye, Geçitkale ve Boğaziçi köylerine⁴ yapılan saldırıya kadar bu durum sürdü. Bu saldırının hemen sonrasında Türk jetleri Ada sathında uçtu ama Kıbrıs Türklerinin burukluğunu gideremedi. (Benim de görev yaptığım) "Geçitkale/Köfünye" bölgesi, o dönemde Kıbrıslı Türkler için "aşılamayacak bir kale" olarak değerlendiriliyordu. Bundan dolayıdır ki "düşmesi" Ada'daki Türkler arasında dalga dalga yayılan bir umutsuzluk rüzgârı etkisi yaptı.

Sonuçta Süleyman Demirel başkanlığında ki zamanın T.C. Hükümeti "beklenen müdahaleyi" yapamadı ama en azından koşullarını kabul ettirdi: Grivas ve Ada'ya gizlice sokulan Yunan Tümeni (sonradan yine gizli gizli geri

⁴ Burada ve metnin başka yerlerinde sözü edilen Geçitkale ile Boğaziçi, KKTC sınırları içindeki Geçitkale ile Boğaziçi değil, Güney Kıbrıs'ın Lamaka ilçesine bağlı Geçitkale (Köfünye, Kofinu, Kophinou) ve Boğaziçi (Aytoto, Agios Theodoros) köyleridir. Geçitkale-Boğaziçi için ayrıntılı bilgi için bakınız: İsmail BOZKURT (2017) *Zirköy'den Mermertepe'ye...*s.

dönmesine karşın) geri çekildi, tazminatlar ödetildi, barikatlar kaldırıldı. Koşullar arasında Rum Muhafız Ordusu'nun dağıtılması da vardı ama bu uygulanmadı.

II. On Bir Yıl Beklenen/Özlenen Gün: 20 Temmuz (1974)

a. 20 Temmuz'a (1974) Doğru

Saldırıda yer alan bir Rum yazarın "Elenizmin Waterlosu olmuştur"⁵ dediği 15 Kasım 1967 Geçitkale - Boğaziçi saldırısının en çarpıcı sonuçlarından biri, Makarios'un Türk direnişini silahla kıramayacağını anlaması ve Enosis'i zamana yaymasıdır. Elbette ki psikolojik savaş hiç durmadı. Kıbrıs Türklerini Ada'dan göç ettirme kampanyaları, "Akdeniz'e açılan Türk Donanması Kıbrıs'ı bulamadı" benzeri "dalga geçmeler," Rum radyosunun "bekledim de gelmedin" gibi şarkılarla yaptığı yayınlar, aynı şarkıların ısrarla Türk mevzilerine dinletilmesi bu psikolojik savaşın parçalarıydı. Yine de Kıbrıs Türkü direndi ve bekledi. Anavatanının bir gün bu işi bitireceğini ümit etti.

Bu bekleyişin süregittiği günlerde, 1974 ilkbaharında (23-24 Mayıs 1974), Demirel Hükümeti'nde görev yapan TC Dışişleri Eski Bakanı ve Senato Eski Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil Kıbrıs'ı ziyaret etti.

Türk Cemaat Meclisi Başkanı olarak, protokol gereği Çağlayangil'le ben ilgilendim. Çağlayangil, benim eşliğimde birçok temaslarda bulundu ve Ada'nın birçok yerini gezdi. 15 Kasım 1967'de Grivas komutasında saldırıya uğrayan Geçitkale ile Boğaziçi köylerine de gittik.

Doğal olarak tüm gezi ve temaslarında Çağlayangil ile birçok konuyu konuşmak olanağını buldum. Özellikle Geçitkale-Boğaziçi saldırısını örnek göstererek bunca yaşananlara karşın Türkiye'nin niye müdahale etmediğini sordum.

Çağlayangil'in yanıtı şöyle idi: "Bir sorun ortaya çıktığı zaman, diplomasinin görevi sorunu ortadan kaldırmaya, en azından o sorunun doğurduğu sonuçları etkisiz kılmaya yönelik olur." Bu yanıt üzerine, "Demek ki Türkiye hiç müdahale etmeyecek" dediğimde de sessiz kalırdı. Doğrusu bu benim için anlaşılır bir açıklama değildi. Derin bir ümitsizliğe kapılmıştım. Eğer konu Çağlayangil'in dediği gibi ise Türkiye'nin bir gün müdahale etmesi olanaksız gibi idi.

⁵ "1967 Geçitkale Harekâtı Elenizmin Waterlosu olmuştur." Bakınız: Spiros PAPAGEORGIOU, *Ebihirisi Kophinou Bos Diohidae Abo Tin Kipro İ Elliniki Merarhia (Geçitkale Harekâtı Yunan Tümeni Kıbrıs'tan Nasıl Kovuldu)*, K. Ebfaniou Yayını, s. 580.

Ada'dan ayrılmadan önce, Türk Alayı'nın Ortaköy'deki kampında, dönemin üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Çağlayangil için özel bir bilgilendirme toplantısı düzenlendi. Bilgi aktarımından sonra değerlendirmeler yapıldı. O günlerde, Rum tarafında Makarios'a darbe yapılacağı yönünde duyumlar vardı. Benim de kulağıma gelmişti. Çağlayangil'e şöyle bir soru yöneltildi: "Rum tarafında Makarios'a karşı bir darbe yapılırsa Türkiye'nin tutumu ne olur?"

Çağlayangil, bu soru karşısında hiç duraksamadan ve kesin bir dille şu yanıtı verdi: "Türkiye buna seyirci kalamaz. Böyle bir darbe, Türkiye için derhal müdahale nedenidir." Hem şaşırmış, hem rahatlamıştım. En azından müdahale nedeni olabilecek bir konu vardı.

8 Temmuz 1974 günü, doğuştan engelli oğlum Orkun'un tedavisi için Londra'ya gittim. 15 Temmuz için doktor randevusu almıştık ama o seyahate çıkmak istemiyordum. İçimde anlatılmaz bir sıkıntı vardı. Bu sıkıntı, bir şeyler olabileceği önsezisinden kaynaklanıyordu. Rum tarafındaki huzursuzluk iyice su yüzüne çıkmış, "darbe" söylentileri yaygınlaşmıştı.

Eşim, Orkun'un sorumluluğunu tek başına almak istemedi. Benim de gitmemde ısrarlı oldu. Ona hak verdim. Londra'ya birlikte gittik. Diğer iki çocuğumuzu Lefkoşa'daki kardeşime emanet etmiştik. Kardeşim, birkaç gün sonra çocukları köydeki (Güneydeki Boğaziçi/Aytotro) aileme teslim edecekti.

15 Temmuz 1974'te Londra'da, Makarios'a darbe yapıldığı haberini alınca Çağlayangil'in sözlerini anımsadım. O sözlere göre, on bir yıllık bekleyişin günü gelmişti. Hemen Londra'daki Türk Elçiliği ile bağlantı kurarak Kıbrıs'a dönme konusunu görüştüm. Ecevit'in Londra'ya geleceğini orada öğrendim. Bana, "Ecevit geleceğine göre beklemenizde yarar vardır." tavsiyesinde (önerisinde) bulunuldu.

Ecevit Londra'ya geldi. Heyette dönemin İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk de vardı. Onun aracılığıyla iletişim kurduk. Bu günlerde Kıbrıs'tan bir üst düzey siyasetçinin Ankara'da bulunması iyi olur düşüncesi ile Heyet'le birlikte Ankara'ya geçmem hususunda (konusunda) anlaştık. Ecevit'in tavır ve söyleminden "müdahale"nin yapılacağına inandığımı belirtmem gerekir.

Ne yazık ki Londra trafiği ve İngiliz polisine kim olduğumu anlatmak için yitirdiğim zaman dolayısıyla 19 Temmuz günü Başbakan Ecevit'in uçağına yetişemedim. Sonradan rahmetli Ecmel

50'NCİ YILINDA 20 TEMMUZ (1974)

Barutçu,⁶ "Tarihi bir olayı kaçırdın, Ecevit uçakta Kıbrıs'a müdahale edileceğini açıkladı." demişti.

b. 20 Temmuz 1974 ve Sonrası

Ecevit'in özel uçağını kaçırdım, bulduğum ilk uçakla İstanbul'a, oradan da Ankara'ya uçtum. Ankara'da bir akraba evine ulaştığımda 20 Temmuz 1974'ün ilk saatleri idi. Birkaç saatlik uykudan sonra, heyecanla "Türkiye Kıbrıs'a çıktı" sözleri ile uyandırıldım ve hemen Ankara Temsilcimiz, TMT'nin ilk Bozkurt'u/Bayraktar'ı rahmetli Ali Rıza Vuruşkan'a giderek gelişmeleri birlikte izlemeye başladık. Kıbrıslı öğrenciler de Temsilciliğe yığılmaya başlamıştı. "Erenköy ruhu" doruğa çıkmış, herkes Kıbrıs'a gitmek istiyordu.

20 Temmuz 1974 Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit, Genel Kurmay Başkanı Org. Semih Sancar'a mesaj gönderdim. Ankara radyosunun saat 13.00'teki haber bülteninde Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı olarak konuşmam yayımlandı. Konuşmamda, on bir yıldır sabırla, ümitle beklediğimiz Türk Ordusu'nun Kıbrıs'a ayak basmasından mutlu, bu günlerde Kıbrıs'ta, vatandaşlarımın arasında, bulunamadığım için üzüntülü olduğumu ve Harekât'ın zaferle biteceğinden şüphem olmadığını belirttim.

21, 22 ve 23 Temmuz (1974) günlerimi Ali Rıza Vuruşkan'la birlikte, Temsilciliğimizde ve radyo başında geçirdik. Sağdan soldan bilgi almaya çalışıyorduk ama doğru dürüst, sağlıklı bilgi almaya olanak yoktu. O günlerde köyüm Boğaziçi ile Geçitkale'nin düşmesi haberi benim için yıkıcı oldu. Tüm ailem ve iki çocuğum orada idi. İnanılmaz kıyım haberleri geldikçe çıldıracak gibi oluyordum. Temsilciliğe gelen giden çoktu. Özellikle

6 Ecmel Barutçu o sıralarda Türk Dışişleri Bakanlığında Yunanistan Dairesi Başkanı'ydı.

Kıbrıslı öğrenciler yığılmıştı. Yoğun gelişmeler dolayısıyla Başbakan Ecevit'le değil ama Başbakan Yardımcısı Erbakan'la görüştüm. Görüşme basında geniş biçimde yer aldı.

c. Başbakan Bülent Ecevit'e Mektup

24 Temmuz 1974'te Başbakan Bülent Ecevit'e bir mektup gönderdim.⁷ O günün ortamını ve düşüncelerimi yansıtmaya bakımından önemli bir belge olduğuna inandığımdan mektubu paylaşıyorum:

24 Temmuz 1974

**Sayın Bülent ECEVİT,
Başbakan,
ANKARA.**

Kahraman Silahlı Kuvvetleri'mizin 20 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs'ta başlatarak kısa sürede planlanmış hedefine başarı ile ulaştığı yerinde harekâtla, Kıbrıs Türkünün yıllardır hayalinde yaşadığı, özlemini çektiği temel amacın gerçekleştirilmesinde ilk adım en güçlü biçimde atılmış, Yavruvatan'la Anavatan'ın bütünleşmesini sağlayacak köprü bir daha yıkılmayacak bir dirençlilikle kurulmuştur.

Tüm Kıbrıs Türkü hükümetimizle ordumuzun bu barışçı, insancıl ve hukuki davranışını sevinçle göz yaşları içinde şükranla alkışlamaktadır.

Kıbrıs'taki güç dengesinin lehimize ağırlaştığı bu mutlu dönemde, toplumumuzun siyasal ve ekonomik bağımsızlığına doğru atılan hayırlı adımın uluslararası bir antlaşmanın sürekli ve sağlam temellerine dayandırılması, şimdi milletimizin ortaklaşa vicdanını meşgul eden en önemli sorun haline gelmektedir.

Önümüzdeki günlerde Cenevre'de başlayacağı söylenen barış görüşmelerinin bir ateş-kes müzakeresi olmaktan öte, Kıbrıs'ın gelecek statüsünü tayin niteliğini taşıyacağı Sayın Dışişleri Bakanımızın televizyon mülakatlarından da anlaşılacaktır.

On bir yıldan beri "de facto" Rum Yönetimi'nin toplumumuza uyguladığı insanlık ve hukuk dışı ayırıcı ablukacı politikasının bünyemizde meydana getirdiği büyük yıkımları yakından yaşamış bir toplum yetkilisi olarak, elde edilen askeri zaferin siyasal görüşmeler masasında da sürdürüleceğine dair sarsılmaz güvenimi bana belirtme olanağı

7 Türk Tarih Kurumu Arşivi: İsmail Bozkurt Koleksiyonu (İB) 3-39; KKTC Millî Arşivi İB 3-39 (belge)

veren bu mutlu vesileden yararlanarak, Kıbrıs'taki toplumumuzun ortaklaşa düşüncesini yansıtmaya inandığım aşağıdaki noktaları zatî alinize arz etmeme izin vermenizi istirham ederim:

Rum'ların Enosis hülyasından vazgeçmesi beklenemez. Fırsat düştüğü an Enosis için mücadele gireceklerdir. Bu bir kehanet değil son yüzyıl Yunan tarihinin ortaya koyduğu bir gerçektir. Bu bakımdan bulunacak çözüm biçimi ne olursa olsun, Türk Silahlı Kuvvetleri adadan çekilmemelidir. 1955-57, 1963-67 ve son günlerin saldırıları, Türk toplumunu adaya bağlamak için Silahlı Kuvvetlerimizin orada bulunmalarını gerekli kılmaktadır.

Kanaatimizce Kıbrıs için yegâne kesin ve uzun vadeli çare Taksimdir. Yani Kıbrıs Türkü'nü yaşatacak uygun bir arazi parçasının Türkiye'ye bağlanmasıdır. Buna içtenlikle ve kesinlikle inanmaktayım. Kıbrıs Türkü'nün de inandığı ve beklediği budur. Eminim ki, Kıbrıs Türkü, böyle bir çareyi, malını, mülkünü düşünmeden bütün içtenliği ile kabul edecektir.

Dünyanın siyasî durumu böyle bir statüyü kabul etmeyebilir. Bu takdirde de hükümet programınızda yer alan Federasyon üzerinde durulabilir. Ancak böyle bir federasyon da, Türk halkını belli bir bölgeye kavuşturmak, açıkçası fiili taksim hatını gerçekleştirmek suretiyle olmalıdır. Öyle ki Türk halkı can ve mal emniyetine kavuşsun, vatanım diyebileceği bir toprağa kavuşsun.

Bulunacak yeni hal çaresi Türk halkının 2/3'ünü yine Rum denizi içinde mahsur kalmış küçük adalar gibi bırakacaksa bu, adadaki Türk nüfusunun süratle azalması demek olacaktır. 20 yıl içinde üç defa katliama uğrayan, göç eden bir halkı, yerinde tutmak kolay olmayacaktır.

Dıştan (Türkiye, İngiltere ve Avustralya), Kıbrıs'ta belirlenecek Türk Bölgesi'ne, Türk nüfusunun kaydırılması yolunda, Türk hükümetinin bir teşvik kampanyası açmasının yerinde olacağı, böylesine bir teşvik tedbirinin son yıllarda dışa dönük göçün durdurulması yönünde de fayda sağlayacağı kanaatindeyim.

Çok heyecanlı ve sevinçli olduğum bu günde ifade tutarlılığını bozabilecek bazı anlatım hatalarına düşmüşsem bağışlanmamı diler, milletimiz için yaptığınız büyük hizmete karşı duyduğum sonsuz şükranı tüm içtenliğim ve saygılarımla sunarım.

İsmail BOZKURT (Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı)

d) 25 Ağustos (1974)'ten Harekâtın İkinci Aşamasına

TMT'nin iki önemli ismi Halil Paşa ile Fikret Kürşat da rasgele Ankara'da idiler. 24 Temmuz 1974 günü, birlikte Kemal Yamak Paşa'yı ziyaret ettik. Ondan hem Kıbrıs'la ilgili bilgiler aldık, hem kendimiz ve öğrenciler adına Kıbrıs'a dönme isteğimizi ilettik. Yamak Paşa, bu aşamada öğrencilerin kitlesel olarak Ada'ya götürülmesinin doğru olmadığını, bunun olanaksız da olduğunu; bu nedenden öğrenciler için bir şey yapılamayacağını söyledi. Buna karşın beni, Halil Paşa'yı ve Fikret Kürşat'ı Kıbrıs'a göndermeyi kabul etti. 25 Temmuz sabahı Adana'daki Kolordu'ya, oradan helikopterle Taşucu'na Taşucu'ndan Kıbrıs'a Lefkoşa-Girne yolunun doğusunda bir tarlaya indik.

Kardeşime emanet ettiğim iki çocuğumu Lefkoşa'da bulmak, benim için büyük teselli oldu. Hemen o gün, önce Bayraktar Kurmay Albay Arif Eryılmaz ile Rauf Denктаş'la görüşüm ve Bakanlar Kurulu'nun toplandığı yere geçerek çalışmalarına orada, bir süre sonra da Meclis'te sürdürdüm.

13-14 Ağustos 1974 gecesi saat 00.15'te yani 14 Ağustos'un ilk saatinde günlüğüme "Ordu yürümeli!" diye not düşüktükten birkaç saat sonra ordu yürümeye başladı. 05.10'da kardeşim İbrahim'le teyzem beni uyandırdı. Türk Ordusu harekâta başlamıştı. Jetler Lefkoşa'yı bombalıyordu. Jetlerimizin bombardımanını heyecanla seyrettim. Evin damından Hamitköy ovasında tanklarımızın ve Mehmetçik'in dalga dalga Mağusa'ya doğru akışını gururla seyrettim (izledim). Artık davamızın sonuna ulaşacağımıza inandım.

Harekâtın bu ikinci aşamasıyla, Kıbrıs'ın günümüz sınırları çizildi. Süreç içinde Güney'de kalan Türkler de bu topraklara yerleştirildi.

Londra'da bıraktığım eşim ve oğlumla uzun süre haberleşemedim. Orada çok sıkıntılar yaşadılar. Orkun'a birkaç ameliyat yapıldı. Ailenin Kıbrıs'ta birleşmesi Ocak 1975 başında gerçekleşti. Evimiz Larnaka'da idi. 8 Temmuz 1974'te bir seyahat için çıktığımız evimize bir daha dönemedik. Her şeyimiz orada kaldı. En çok da binlerce kitabıma ve zengin arşivime yandım. Yine de yıllarca beklediğimiz Barış Harekâtı'nın gerçekleşmiş olmasının yarattığı mutluluk her şeyi unutturdu.

50'NCİ YILINDA 20 TEMMUZ (1974)

Sonuç (20 Temmuz Gerçeği ve Sonuçları)

20 Temmuz 1974, Türk Tarihi'ne yön veren ve Kıbrıs Türkleri açısından yaşamsal önemli sonuçlar doğuran bir süreçtir:

- Her şeyden önce Kıbrıs Türkleri'nin her an saldırıya uğramak, yok edilmek gibi kaygıları ve "dış güvenlik sorunu" ortadan kalkmıştır.

- Kıbrıs Türkleri, benim/yurdum diyebilecekleri bir toprak parçasına sahip olmuşlardır.

- "Devlet deneyimi" kazanılmıştır. Uygulamalarla ilgili, haklı/ciddi hatalar, yakınmalar ve eleştiriler olsa da, yeri geldiğinde yerden yere vurulsa da, tanınmasa da, ortada bir devlet, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) var.

- Mükemmel olmasa da, onlarca seçim gerçekleştirilerek iyi bir demokratik deneyim kazanılmış ve siyasal partileri, sivil toplum örgütleri, medya kuruluşlarıyla çoğulcu bir yapıya geçilmiştir.

- 1974 öncesinde Kıbrıs Türkleri'nin bir ekonomisi yoktu denebilir. Sorunlar olmasına karşın artık bir ekonomileri vardır.

- Eksiklik olsa da KKTC'de altyapı konusunda epeyce yol kat edilmiştir.

- 1960 ortak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Kıbrıs Türklerine Anavatan'larından doğrudan/ aracısız yardım alma hakkı tanıyordu, ama 21 Aralık 1963 sonrası süreçte bu hak ancak Rum Yönetimi aracılığıyla gerçekleşebilmiştir. 20 Temmuz 1974 süreci Rum Yönetimi aracılığını fiilen (eylemsel olarak) ortadan kaldırmış ve bu ilişki yasal statüye kavuşturulmuştur.

- 20 Temmuz 1974 sonrası ortam ve dengeleri, Kıbrıs Türk Halkı'nı siyaseten tanınmamasına karşın fiiliyatta ve masada güçlü ve göz ardı edilemeyecek bir konuma oturtmuştur.

20 Temmuz 1974'ün, Kıbrıs Türklerini de ilgilendiren ama esas itibarıyla Anavatan Türkiye açısından önemli olan şu sonuçlarını da belirtmek gerekir:

- Zürih-Londra, İttifak-Garanti Antlaşmaları ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ile Doğu Akdeniz'de oluşan yeni denge, fiiliyatta/arazide daha etkin biçimde sağlandı.

- Mavi Vatan ile Gök Vatan süreçleri de 20 Temmuz 1974 süreci ile ilişkili olup bir bakıma sonucudur.

- ABD ile Batı'nın uyguladığı silah ambargoları milli savunma endüstrisinin gelişmesini doğurdu.

Sonuç olarak, Kıbrıs Türklerinin Ada'daki toplumsal varlığını yok etme hedefi gerçeklik kazanmadıysa, bunu engelleyen yalnızca iki etmen var:

1) Kıbrıs Türkleri yıllarca direndi, direnebildi. Bu direniş kendi öz dinamiklerinden kaynaklanıyordu ve Anavatan Türkiye dışında onu destekleyen yoktu.

2) Kıbrıs Türkleri'nin 27-28 Ocak olaylarıyla doruğa çıkan İngiliz Sömürge Yönetimi'ne karşı verdikleri direniş ile 1955- 1960 silahlı direnişinin 1960 Ortaklık rejimi olan Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş sürecinde Anavatan Türkiye'ye garantörlük-müdahale hakkı kazandırması, daha da önemlisi 20 Temmuz 1974'te bu hakkın fiiliyata geçirilebilmesi, tarihin seyrini değiştirdi. Anavatan Türkiye'nin bu hakkı kullanabilme fırsatı yakalaması yani 20 Temmuz 1974 süreci, Kıbrıs'taki Türk varlığını sürdüren ikinci etmendir.

Başka bir anlatımla, 20 Temmuz 1974 olmasaydı, çok büyük olasılıkla günümüzde bir Kıbrıs Türk halkı olmayacaktı. Tabii ki 20 Temmuz 1974, Kıbrıs Türk halkının varlığını sürdürebilmesinin tek etmeni değil! Eğer Kıbrıs Türk halkı, Anavatan'ı Türkiye'nin desteği ile gerçek anlamda ve destansı/efsanevi denebilecek bir direnişle ayakta kalmasaydı, 20 Temmuz zaten olmaz, olsa bile işe yaramazdı.

Günümüz itibarıyla da durum değişmiş değildir. 20 Temmuz süreci en sıcak dönemini yaşarken Başbakan Bülent Ecevit'e yazdığım 24 Temmuz 1974 tarihli mektupta belirttiğim gibi **"bulunacak çözüm biçimi ne olursa olsun, Türk Silahlı Kuvvetleri Ada'dan çekilmemeli,"** sürecin başta devletleşme, kazanımlarından geriye adım atılmamalı, ortak devlet değil iki devletin işbirliğine dayalı bir çözüm tercih edilmelidir.

BİR 'DEV'RİN İNŞASI *

Merve Şeymanur YEĞEN¹

Cumhuriyetim... Bir devrin bin hadisesi... Uğruna kanların, gözyaşların, pirüpak bebe-lerin öksüz kaldığı; şimdi çıksam yoluna canımı, başımı, yuvamı koyacağım emanetim... Cumhuriyetim... Kim bilebilir seni benden başka? Kim bundan gayrı (başka) sevebilir senin ay yıldızını damarlarında coşkuyla akandan aşkla? Daha söz alırken tükeniyor tümcelerim ve kifayetsiz (yetersiz) kalıyor kalemim... Noksan sözcüklerimin arasından nasıl seçebilirim "Ne mutlu Türk'üm diyene!?" sözünden daha güzelini? Daha kıvançlı nasıl yaşayabilirim Mustafa Kemal'in emanetinin bir asrını dolduruşundan şen? Cumhuriyetim, hoş geldin. Gel anlatalım seni el yabani karanlıklara, saltanata aşık hoyrat aymazlara. Gel yazalım seni zemherinin ufuksuz yakamozuna. Gel ve izin ver basayım titreyen bağrıma Mustafa Kemal'imın ölmez eserini. Anlatayım, anlatayım ki kadın yüreğimden çıkacak atan kalbi sereyim yoluna. Aç kulağını dinle yolcu bu anlatı sana; sanma ki bir öykü düşler anlatırım, sözlerim sahici ahvalin en sadık olgusudur. Dur dinle yolcu!

Yıl 1881...³ Kendi iradesiyle mayıs, anasının deyimiyle aralık doğumlu bir bebek açtı gözünü. Mayıs mıydı, aralık mı bilmem ama Selanik'te var etti özünü. Çocukken oynadı, koştı yollarda adeta saltanata meydan okurcasına. Büyüdü çocuk okullarını okudu aşkla ve asker oldu vatanı kurtaracak yılmaz bir telaşla. O ezelden Mustafa'ydı güzide ve seçilmiş... O doğuştan Kemal olandı, sözlük-

1 Başkent Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik 4. Sınıf öğrencisi

* Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya Karal Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin kuruluşunun üçüncü yıldönümü dolayısıyla 02 Aralık 2023 tarihinde düzenlenen "100. Yılında Cumhuriyeti Anlamak ve Anlatmak" konulu kompozisyon yarışmasına katılan yazı.

2 ATATÜRK, Mustafa Kemal, 10. Yıl Nutku, (Resimleyen: Nuri Kurtcephe), 1984 Yayınevi, İstanbul 2017

3 Kronolojik Sıralama İçin www.meb.gov.tr/ataturk/hayati/kronoloji Sitesinden Yararlanılmıştır.

lerce bilgi ve erdem yönünden ergin, kusursuz⁴... Bilmezdi Ata olacak, bilmezdi Türk'e baba olacak! Var olsun!

Yıl 1911... Besmelesi zaferlerinin... Dikti ilk kez umman gözlerini Akdeniz'in çizmelisine. Ve "Dur!" dedi, Mustafa Şerif bey saplarken kılıcını düşmanın bağrına. Sözleri anlatıyordu aklının akıp yüreğinin nehriyle birleştiği yeri; vatanın ta kendisini! "*Vatanı kurtarmak için şimdiye kadar olduğundan fazla gayret ve fedakârlık elzemdir*"⁵

Yıl 1915... Bir umudun doğumu... Sizler şahından kanlar fıskırasına akan bir varlığın demir bir yumrukla yeniden hayata döndüğünü gördünüz mü? Ecrin Atatürk'ün Çanakkale'yi düşman elinden canhıraş bir mücadeleyle aldığını bildiniz mi? "Heyhat, vatan mı gider elden!?" diyen Türk'üne umulmaz bir fersah nefes aldırandı Çanakkale'de Atam... Çok yaşa Paşam, çok! Anafartalar'ın kasırgası sen şanımla bin yaşa!

Yıl 1919... Ayak bastığın toprak sana kurban ola Paşa, hoş gelişler ola! Samsun ne anlı ne şanlı şehir ki sana kavuşa! Karadeniz'i

4 Bu Sözcük www.etimolojiturkce.com Sayfasından Alınmıştır.

5 Bu Söz www.ataturkansiklopedisi.gov.tr Sitesinden Alınmıştır.

BİR 'DEV'RİN İNŞASI

durdurmak bundan böyle imkânsız bu yolda, vallahi ayağını bastığın yer ağlayamaz kudurur coşkusuyla! Sür kalemini Nutuk'una; doldur mürekkebinle Amasya'ya, Sivas'a, Erzurum'a ve başım dizlerimin altında eğildiğim cumhuriyetini yaz tüm vatanın alınına. Gel Kemal Paşa, düşman meclis kurmandan bedbaht durumda, halkına saltanatı ve Ortadoğu rejimini armağan gören İtilaf Devletleri dizlerinin üzerinde biçare azapta, gel gör şanlı Paşa!

Yıl 1921... Yeni Türk devletinin ilk anayasası... Yıl 1921... Akif'in kahramanlığa "Allah bir daha bu millete istiklal marşı yazdırmasın!⁶" temennili marşı. Yıl 1921... İnönü Zaferi ve bir milletin yenilmiş makus talihini! Gazi mareşalliğin hoş gelişi! Yıl 1921... Cumhuriyet'e yaklaşan bir milletin sönmez nefesi!

Yıl 1922... Muharebeli meydanın aslanı, Dumlupınar'ın çelik yeleşti, Büyük Taaruz'un ulusu; Türk'e bir vatan toprağından gayri nedir armağan? Kütahya bizim mi? İzmir bizim mi? Öyleyse basılsın bağrımıza Ege, armağan eden elle birlikle!

Yıl 1923... Lozan, Ankara'nın başkent oluşu ve tarihi dudaklarımıza dökülürken bile

⁶ Özay, Ç. (2011). İstiklâl Marşı'nın Kabulünün 90. Yıldönümü Dolayısıyla. *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 42(42), 165-168

yüreğimizin coşkusundan şehvetli bir elle yerinden söküleceğini hissettiğimiz canımız cumhuriyet... Bir kübey misali; saltanatın üvey evlatlarıyken, doğurdun bizi kendi ana babamız olan cumhuriyete ve 'ilelebet payidar kalacak'⁷ bu devletin duvarlarını ellerinle inşa ederken. Ve şimdi bizler genç neferlerini kutlamaktayız özgürlüğümüzü kutlamaktayız senin ömrünü verdiğin düşünüyü, kutlamaktayız makus talihini yenmiş biricik devletin cumhuriyetini, bekçisiyiz emanetinin bir dakika ayırmayacağımız gözlerimizle zümrüdümüzün, eşsiz düşünüyü yaratırken gittiğin yolların iz düşümünü izlemekteyiz ve bir kısırak misali takip etmekteyiz yolunu. Bugün boynumuz yalnızca bayrağımızın gölgesinde ve marşımızın bestesinde inceyse, sendendir; düşman tarafından bir yılbaşı hindisi gibi kesilmeyi bekleyen ince boynumuz yoksa bugün senin ömrünü adayarak bize bıraktığın ömürlük rüyadandır. Düşlediğin her şeyin önünde saygıyla eğilmeliyim Atam. Çünkü ben bugün bir erkeğin sırasını kendi bile bilmeyeceği bilmem kaç sayılı ve meçhul nikahlı karısından biri olmuyorsam 1926 Medeni Kanun'dan, vekilimi seçme hakkımı kullanabiliyorsam 1934 İntibah-ı Mebusan Kanunun'dan, bir kız çocuğu olarak okuyarak öğretmen olduysam 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dan⁸ ve vatanımın düşmandan alınmış mücevher yollarından birinde öylece özgür bir cumhuriyet kadını olarak yürüyebiliyorsam hiçbir yerde çalışmaktan beş yıldan fazla yaşayamamış⁹, sırtını koltuğa hiç yaslamamış Mustafa Kemal'den ve biricik eseri cumhuriyetindedir. Ey Paşam bir yüreğin zor sığıdığı ve birkaç organın birbiriyle savaştığı göğüs kafesimde nice candan içre yerin var! Sonsuz zamanlara dek ulusun cumhuriyetin ve kutlansın yüz bin kez kaç yüz yılın! Anlasın cumhuriyetini bebeğinden yaşlısına ve anlatsın akınlarca tüm cumhuriyet aşıklarına. Dalgalansın ezelden beyaz ve kırmızısının gökte maviyi süsleyişi, sonsuz olsun gökteki yıldızlarla kavuşan hilal ve kutlu olsun Mustafa Kemal'in emaneti yüz bin kere istiklal!

⁷ Nirun, N. (1988). Atatürk, A Sociological Approach. *Erdem*, 5(12), 763-780.

⁸ Saygın, İ. (1998). Atatürk, Cumhuriyet Ve Kadın Hakları. *Erdem*, 11(32), 545-558.

⁹ Atatürk, M. K. (1990). *Nutuk*. Atatürk Araştırma Merkezi.

GEÇMİŞTEN ALINACAK GÜÇ¹

Charles H. Sherrill²

Bir büyük adam şöyle diyordu:

“- Bir milletin türkülerini ben yazabilsem de, kanunlarını kim yazarsa yazsın...”

Bir milletin türküleri bu derece önemli olursa, ya o milletin tarihinin önem derecesi ne olur?.. O milletin atalarının şanlı menkıbelerini yeni nesillere kim anlatacaktır? Bir ırkın yalnız geleceği için değil, o geleceğe biçim ve yürüyüş verecek olan milli heyecan ve hamleler için de o şanlı menkıbelerin anlatılması kadar önemli hiçbir şey yoktur. Avusturyalıların Reichstadt Dükü dedikleri, Rostan'ın büyük tiyatrosundan sonra bütün dünyanın L'Aiglon diye tanıdığı Napolyon'un oğlu genç Roma Kralının acıklı hikayesini unutmamalıdır. Meeternich, bu gencin büyüklük hırs ve ümidine kapılmaması için babasının şanlı savaşları ve zaferleri ile ilgili tarihi öğrenmemesine karar vermişti. Bu kurnaz devlet adamı biliyordu ki, insanın karakter ve vatan sevgisi duygularının geliştirilmesinde, o insanın mensup olduğu milletin tarihindeki şanlı olayları nakletmekten daha etkili bir yol yoktur. İşte bunun için Napolyon'un oğluna babasının tarihi hakkında hiçbir şey söylememiş ve bu konularla ilgili hiçbir kitabın eline geçmesine izin verilmemişti.

Türk gençliğine, Türk milletinin geçmiş çağlarının doğru hikayesini anlatabilmek için, genç cumhuriyetin elinde ne biçim kitaplar vardı? Bütün büyük batı milletlerine mensup yazarların tarihlerinde Türklerin şanlı geçmişi nasıl gösteriliyordu? Türkler daima, dejenere Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesi ve yıkılması hakkında yabancıların yazdıkları hikayelerle karıştırılmış bir ırk değil miydi? Ve bu iddia Arabistan'ın, Suriye'nin, Filistin'in, Mısır'ın ve Trablus'un padişahların boyunduruğundan çıkmasına dair delillerle takviye olunmuyor muydu? İki defa Viyana duvarlarında coşkunluk nişanesini bırakmış olan Türk istila dalgasının son defa geri çekilişinde, bütün batı tarihçileri bir ölüyü uğurlar gibi, başlarını sallamamışlar mıydı? Onların sözüne göre, bu öyle bir çekilişti ki, bütün Balkanları arkada bıraktıktan sonra, Türk Milletinin hakimiyet gemisini ta içerlerde, Ankara'da baştan kara etmiş bir halde bırakacaktı...

¹Charles H. Sherrill'in "Bir Elçiden Gazi Mustafa Kemal" adlı kitabından alıntıdır. Tarihin Hükmüne Karşı İnkılap, sf.211-217

² Türkiye Amerika Birleşik Devletleri Elçisi

Evet, hiç şüphesiz batı tarihinin kestirme hükmüne göre, Türkler artık bitmişlerdi; artık onlar günlerini yaşayıp tüketmişlerdi!... Osmanlı İmparatorluğu, son haddine kadar açılıp kuvvetlendikten sonra, gerek kendisini gerek başkalarını idare kudretinden mahrum olduğunu göstermişti. Artık Türk Milleti Levanten mayası ile karışan bünyesini temizlemek ve yenilemek gücünü tamamen kaybetmişti.

Evet, böyle diyorlardı! Ancak bu doğru muydu, bugün doğru mudur?

Dünya milletlerinin tarihleri incelenirse görülür ki, başarılar tehlikelidir. Çünkü başarı, istenmeyen bütün unsurları kendine doğru çeker. Bunlar öyle unsurlardır ki, milletin menfaatlerinden çok şahsi çıkarlarını temin çabasına düşerler. Bunlar zaferlerin sadece ganimetlerini paylaşmak isteyen, fakat yeni zaferler için yardım eli uzatmayan kuzgunlar gibidirler.

Mustafa Kemal, cesareti kırılmış bir millete liderlik edebilmek için bütün bu döküntülerin arasından bir kartal gibi yükseldiği zaman, ihtişamlı bir ileri görüşle ilk yapılacak işin " Türkleri yeni baştan Türkleştirmek" tespit etmişti. Türk milletinin yeni baştan, yüzlerce yıllık tarihindeki büyük zaferlerin kazanıldığı zamanlarda olduğu gibi Türk kardeşliği haline gelebilmesi için, Osmanlı halitası içinde bulunan kalp madenleri atmak ve asıl cevheri ortaya çıkarmak gerekiyordu.

Ve böylece Türkiye kendi özünü bulduktan sonra, öyle bir inkılap yapılmalıydı ki, son zamanlarda beliren Osmanlı idaresizliğini ve beceriksizliğini anlatan bugünkü yazılı tarihlerin yerini, Türk nesillerine ilham verecek bir surette düzenlenmiş ve eski zaferlere ait menkıbeleri en doğru şekilde anlatan gerçek eser, tarih alsın...

İngiliz ordusunda, hatıraların tazelenmesi için yıl dönümü törenleri tertip edilir; üniformalar gösterişli hale getirilir; muazzam ciltler tutan menkıbeler ve alaya ait kahramanlıklar sık sık tekrarlanır. Bu suretle alayların herbirinin ananelerini korumakla çok isabetli hareket edildiği muhakkaktır. Fransızlar da size "mazi ile iftihar etmek ve maneviyat kadar orduya güç verecek bir şey yoktur" diyeceklerdir.

Mustafa Kemal, bütün bunları, hatta bunlardan fazlasını anlamış olduğu için, noksan ve yanlış olan Türk tarihi konusunda da bir inkılap yapmak lüzumuna inanmış ve bu yolda bütün gücünü kullanmıştı.

Mustafa Kemal, tarihin başlangıcında Orta Asya'dan doğan ve batıya, müstakbel anayurda doğru gelişen Türk ilerleyişinin tarihini yeni baştan yazmak üzere, memleketin bütün tarihçilerini, fikir adamlarını topluyordu. Gazi bu ilim adamlarına, milli tarihin safhalarını açmalarını, uzak Asya yaylalarından başlayarak Akdeniz sahillerine giden yolları kahramanca açmış bulunan Türk Milletinin hakiki mefahirini

GEÇMİŞTEN ALINACAK GÜÇ

bütün dünyanın gözü önüne sermelerini emrediyordu. Bu ilim adamları, o milli yürüyüşü o kadar açık göstermeleri lazımdı ki, Türkçe bilen bir insan bu tarihi okuyunca, Akdeniz'den başalayarak yalnız Orta Asya'da Altay Dağları değil Moğolistan sınırına kadar, Türklerin kahramanlıklarla dolu mazisini görsün, anlasın... Bu yeni tarih yazılmıştır. Ve genç Türkiye, artık batı tarihlerinin, Doğu'nun bu asil irki hakkında vermiş olduğu hükmü yalan çıkarabilecektir.

1932 Haziranında Ankara'da toplanmış olan büyük "Tarih Kongresi" tarihi araştırmalar için bir merkez, bir standart yapıyor ve Türk tarihini yanlış anlayışlardan ve anlatılardan tamamen kurtarıyordu. Nitekim Fransa İhtilali de, Fransa'nın 18. asırdan kalma irtica temayüllerini silip süpürmüştü.

Gazi'nin inkılapları arasında, milletin manevi tarafıyla ilgili ve milleti aleyhine verilmiş yalan tarih hükmüne karşı yaptığı bu dokuzuncu inkılabı kadar önemli ve büyük olanı yoktur.

Mustafa Kemal'in en bilgili olduğu taraflardan birisi de, Türklerin Orta Asya'dan batıya doğru ilerleyişlerini, etnoğrafik haritalar ve belgeler üzerinde takip ve izah etmesidir.

Gazi, Türklük heyecan ve davasını ispat için, öğle yemeğinden akşama kadar kütüphanesinde bana, haritalar veya olayların devamını gösteren sayısız kitap ve belgeler göstererek bilgi verirken inandım ki, O'nun kadar vecd ve heyecanla davasına sarılan bir insan tarihte az görülebilir. Bu öğle sonrası, hatıralarım arasında değerli bir yer tutmaktadır.

Bu ilham veren konuşmayı hatırlamaya çalışıyorum. Diyordu ki:

"- Türk milletimiz eski ve şerefli bir millettir. Zaten Orta Asya'nın Altay yaylasında yetiştiği için, kartalın meziyetlerini daha başlangıçtan kazanmıştır. Ta uzakları görür, hızlı uçar ve ruhu barındıracak kadar kuvvetli bir bedene sahiptir. İster maddi ister düşünce bakımından olsun, sıkıcı hudutlar içinde kalmaz. Nitekim Altay yaylasındaki Anayurdun, dört bir yana uzaklığına da isyan etmiştir. İşte bu isyan sonucu Türkler doğuya ve batıya yayılmaya başlamışlardır. Atalarımızın bu ilk akıntılılarıyla, bugünün Türk Milleti olan bizler, elbette çok yakından ilgiliz. Ancak alakamız onların Çin seddini aşarak, o vakte kadar korunabilen Çin medeniyetinin kalbine kadar sokulması veya kuzey batıya dönerek İskandinav topraklarına girmeleri, hatta büyük Türk Atıla'nın kumandasında orta Avrupa kapılarına dayanmalarına ait değildir. Biz daha ziyade, Altaylardan çıkarak tam batı istikametinde ilerleyerek yakın doğuya gelen ve buralarda Sümer, Hitit medeniyetleri ile Anadolu'nun tarih öncesi daha başka medeniyetlerini kuran grupla alakadadır. Batı medeniyeti, Asya kıtasındaki insan

denizinin dalgaları önüne bir büyük set kurmuştu. Bu set en sonra Bizans İmparatorluğu şeklinde ortaya çıkmıştır. Atalarımız bu imparatorlukla dövüşmeye başlamışlardı. Tam zafer pençemie girerken, bu defa batıdan gelen bir başka dalga (Haçlılar) Anadolu'ya saldırarak kati zaferimizi yani büyük savaş mükafatı ve geniş imparatorluk sembolü olan İstanbul'u almamızı tam iki yüz yıl (1453 yılına kadar) geri bırakmıştı.

Gazi şöyle devam etmişti:

"- Biz Türkler her çağda doğunun kılıcının keskin ağzı idik. Ama, git gide birçok lavanten unsurlar biz galiplere karışmış ve böylece Osmanlı İmparatorluğu denilen o milletler halitası ortaya çıkmıştı. Bu Osmanlı İmparatorluğu, memleketteki Türk unsurunu Avrupa içlerine doğru, iki büyük met dalgası halinde kullanmış ve yararlanmıştı. Kanuni Süleyman zamanında, aradaki bütün ülkeler zaptedilerek Viyana kapılarına kadar dayanılmıştı. Türklerin bu istikamette ikinci dalgalanışı Dördüncü Mehmet zamanındadır ki, o da aynı derece savaş ve zaferlerle dolu bir devredir. Osmanlı İmparatorluğu, biz kahraman Türkler sayesinde bir büyük devlet olmuş ve dinimiz olan İslamiyet üzerinde bir ruhanî teşkilat kurulmuştu. İşte bu büyük devlet ile ruhanî teşkilat bir tek müessese halinde İstanbul'da birleşmişlerdi. Ve orada Türkler, saray entrikalarına ve ruhanî teşkilatin nüfuzuna mağlup olmuştu. Ve bu iki müessese, hükmü altındaki merkezlerden çok uzakları ve Avrupa, Anadolu, Afrika'daki birçok mıntıkları idare etmekteydi.

İşte birinci büyük tablomuz burada bitmektedir. Tablo Türkler tarafından boyanmış süslenmiş ve meydana getirilmişken bu cengaverler şimdi saray entrikalarından bunalmış bir halde geri plana itilmişlerdi.

Tarih yürümektedir. Bundan sonra Türk İmparatorluğu batı medeniyetine karşı kendisini Türk silahlarıyla değil, daha çok batı devletlerini birbirine düşürmek suretiyle savunacaktır. Ancak, bu devletlerin siyaseti ise İstanbul'a ve Boğazlara sahip olmaktır. Avrupalılar bize, Avrupa'nın hasta adamı adını vermişlerdi. Her taraftan pek çok miras davacıları türemişti. Nihayet batı devletleri arasında büyük savaş başlamıştı. Biz de, Orta Anadolu'da ticari menfaatler arayan Orta Avrupa devletlerinin Orta Doğu ihtiraslarına kurban edilerek savaşa sürükleniyorduk."

Bu sözler Gazi'nin tarihini, bundan önceki bölümlerde naklettiğimiz Gelibolu savaşlarına kadar getirmişti.

Bu ne muhteşem bir akşam sohbeti idi!.. Asırlardan aşağıya doğru ne kartalca bir süzülüş ve nasıl bir kartal?..

KÖY ENSTİTÜLERİ ÜZERİNE CUMHURİYET VAKFI GENEL SEKRETERİ VE İSMAİL HAKKI TONGUÇ BELGELİĞİ VAKFI YÖNETİM KURULU BAŞKANI IŞIK KANSU İLE SÖYLEŞİ

Söyleşiyi yapanlar:
Alara DEMİRAG, Furkan Ali TÛTÛNCÛ¹

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu izleyen dönemde kurulan ve genç Cumhuriyetin aydınlanmasına, eğitim-kültür alanlarında gelişmesine kısacık ömründe inanılmaz boyutta katkılar yapan Köy Enstitüleri ne zaman ne amaçla açıldı?

- Köy Enstitüleri, 1940'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen Köy Enstitüleri Yasası ile kuruldu. Amacını, bir köylü toplumu olan Türkiye'yi köyden başlayarak aydınlanma ile ayağa kaldırmaya, toprak mülkiyeti üzerinden baskılanan köylüyü özgürleştirmeye yönelik bir devrimci atılım olarak tanımlayabiliriz.

1939'da Milli Eğitim Bakanı yapılan Hasan Âli Yücel'in ismiyle (adı) özdeşleşmiş, en önemli projesi 'Köy Enstitüleri' idi. Yücel'in bu projeyi hayata geçirmek için birlikte çalışacağı kişi ise İsmail Hakkı Tonguç'tu. Tonguç'u İlköğretim Genel Müdürü olarak atayan Yücel, 17 Nisan 1940 senesinde (yılında) tarihte '3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu' olarak bilinen yasayı tutucu kesimin büyük direnişine karşın Meclisten geçirmeyi başardı. Köy Enstitüleri Kanunu yasalastıktan sonra olumlu olumsuz nasıl durumlarla karşı karşıya kaldı?

- Köy Enstitüleri, bir Cumhuriyet tasarımıdır. Köy Enstitüleri'ne yıllar öncesi adım adım hazırlanılır. 1940'ta çıkarılan Köy Enstitüleri Yasası bir sonuçtur.

Daha Ulusal Kurtuluş Savaşı sürerken 1921'de, Muallime ve Muallim Cemiyetleri Birliği'nin öncülüğünde Kuvayı Milliyecilerin Ankarasında toplanan Maarif Kongresi'nde Fuat Gündüzalp "ayrı köy öğretmen okulu açılması" nı gündeme getirir.

Aynı kongrede konuşan Atatürk, devlet ya-

¹ Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencileri

pısında yüzyıllardır göz ardı edilen bozukluğun eğitim yoluyla giderileceğini belirtirken, bir yıl sonra, Mart 1922'de Meclis'te, ülkenin gerçek sahibi olan ve eğitim ışığından yoksun bırakılan köylünün eğitilerek cehaletin yok edilmesinin amaçlandığını vurgular.

Kurtuluşun hemen sonrasında, Atatürk'ün açış konuşmasında "Efendiler, içinde olduğumuz halk devrinin, milli devrin, milli tarihini yazabilmek için kalemlerimiz sabanlar olacaktır" dediği 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nde; çiftçi grubu, eğitim ile toprak ilişkisini kuracak şu öneriyi gündeme getirir:

"Köylerdeki iptidai mekteplerinin mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki ineklik fenni bir ahır ve kümesi, yeni usul bir arılığı ve muallimler için iki odalı bir evi olması, ... çocuklara ameli (uygulamalı) olarak çiftçiliğin öğretilmesi..."

ANILAR, YORUMLAR, SÖYLEŞİLER

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, Köy Enstitüleri'nin temellerinin yıllar önceden Atatürk ve çevresindeki kadro tarafından atılmıştır.

Öğretim Birliği Yasası'nın uygulamaya geçmesinden bir yıl sonra, 1925 Mayıs ayında Konya'da, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Nafi Atuf Kansu'nun başkanlığında bakanlık müfettişleri toplanır ve "Köy Öğretmen Okulu" açılmasına karar verilir.

Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin döneminde, Mart 1926'da çıkarılan Maarif Teşkilatı'na ilişkin Yasa ile "köy öğretmen okulu" açılması yasa hükmü haline gelir. Yasaya göre, köy okullarının yönetici ve öğrencileri, çocukları köy yaşamından ayırmayacak bir eğitim, öğretim yöntemini uygulamakla yükümlü olurlar.

Mustafa Necati, uygulamayı bir konuşmasında şöyle tanımlar:

"Köy çocuklarını şehirde okutmayacağız, köyünde okutacağız."

Yasa gereği, 1926'da Kayseri Zencidere'de, 1927'de de Denizli'de köy öğretmen okulları açılır.

1927'de hazırlanan "Köy Muallimleri Kanun Tasarısı" ise o dönemde bile tutucu kesimlerin direnmesi yüzünden yasalaşamaz.

1930 sonrası "Köyün muallimi, köyün hakiki lideri olacaktır" diyen Reşit Galip, Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilir. Ona göre, köy öğretmenleri, köyün lideri olabilmeleri için bütün araçlarla donatılacaktır.

Köy öğretmenlerine yönelik "Sağlık Söyleşileri" adlı bir el kitabı da yazmış olan Reşit

Galip'in döneminde köy yatılı bölge okulları açılır.

Reşit Galip, "Köy İşleri Komisyonu" (Yar-kurul) da oluşturur. Bu komisyon, komisyon üyelerinden Şevket Süreyya Aydemir'in önerisiyle, köy öğretmenin niteliklerini "devrim ilkelerini benimseme, köyün toplumsal, maddi ve iktisadi yaşamını etkileyebilme ve aydın olma" olarak belirler.

Bir başka devrimci Milli Eğitim Bakanı, asker kökenli Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanlığı sırasında, Atatürk'ün de önerisiyle, Köy Öğretmenleri Kanunu kabul edilir. Yasanın uygulayıcısı, 1935'te İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne vekaleten getirilmiş olan İsmail Hakkı Tonguç'tur. Onun önderliğinde Mahmudiye, Kızılçullu ve Çifteler'de eğitim kursları açılır.

Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde de, bildiğiniz üzere Köy Enstitüleri Yasası çıkarılır. Tonguç da İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne asaleten atanır ve her iki isim de Türkiye'ye özgü olan bir eğitim yöntemi olan Köy Enstitüleri'ni yaşama geçiren kişiler olarak tarihe geçer.

Köy Enstitüleri'ne karşı olumsuz hareketler, birinci soruyu yanıtlarken ifade ettiğimiz toplumu toprak mülkiyeti üzerinden baskılamaya çalışan egemenlerin ve sömürgeci feodalizm artığı ağa, bey takımının öncülüğündeki kesimin siyasal baskısı ile gelişmiştir.

Aynı kesim ve çıkar grupları Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına neden olmuşlardır.

Köy Enstitülerinin diğer kurumlardan farkı neydi?

- Köy Enstitüleri kendine özgü, iş ile eğitimi bütünleştiren, dolayısıyla da üretken öğrencileriyle devlete maliyeti çok az olan aydınlanmacı, eylemli bir eğitim biçimiydi.

Köylüler köy enstitülerine sahip çıktığı mı?

- Binlerce öğrenci Köy Enstitüleri'nden çıktığına göre, genelde toplumun ve köylülerin bu uygulamayı kucakladıkları ve bir çıkış olarak gördükleri söylenebilir. Ancak, bilgisiz toplumlarda böylesi önemli atılımlar ve devrimler, karşı devrim ile karşılaşır. Köy Enstitüleri de, bu çekirdek ile karşı karşıya gelmiş ve kapatılmıştır.

Günümüzde tekrar köy enstitüleri açılabilir mi açılırsa nasıl etkileri olur?

- Her ilerici hareketin kendi dönemine yönelik işlevleri vardır. Köy Enstitüleri'nin aynı biçimde açmak tarihsel ve bilimsel açıdan bir sonuç vermeyebilir. Ancak, uygulaması ve felsefesi ile yeni atılımlara örnek olacak niteliktedir.

İsmail Hakkı Tonguç'uBun geçtiğimiz günlerde Başkent Üniversitesinde sergisi vardı. Tonguç'un resim merakı nereden gelmektedir?

- İsmail Hakkı Tonguç, bildiğiniz üzere resim-iş öğretmenidir. Bu konuda 1932'de yayımlanmış bir kitabı da vardır. Bu kitabını İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfı ile Cumhuriyet Kitapları ortaklaşa, günümüz Türkçesine uyarlanmış biçimde yayımlamışlardır.

Enstitülerin yetiştirdiği öğretmen tipolojisi nasıldır?

- Enstitülerinin yetiştirdiği öğretmenler, halkın içinden gelen, halkın yürek vuruşlarını çok iyi anlayabilen, yurtsever, aydınlanmacı, üretken ve Cumhuriyetçi eğitimciler olmuşlardır.

Hem öğrencilerini çok iyi yetiştirmişler, hem de öğretmen sorunlarına eğilmişler, öğretmen örgütlenmesine önem vermişler, çeşitli sanat dallarında birçok yapıtlar vermişlerdir.

Günümüzde Enstitülerin mirasından nasıl yararlanabiliriz?

- Enstitüleri iyi anlamak ve onun felsefesini iyi algılamak yepyeni bir bilince yol açacaktır. Enstitüleri örnek alarak yeni atılımlar yapmak olasıdır. Eğer istenirse tabii...

Köy Enstitüleri niçin kapatıldı?

- Köy Enstitüleri'nin neden kapatıldığını, daha önceki soruların içinde yanıtladım sanırım. Gerici ve çıkarıcılık kapatmıştır Köy Enstitülerini.

Köy Enstitüsülerinde yetişmiş günümüzde de saygı ve sevgiyle anılan kimselere birkaç örnek verebilir misiniz?

- Köy Enstitüleri, yurda yararlı, özgüvenli, üretken çok sayıda insan yetiştirmiştir. Öğretmen, bilim insanı, yazar, sanatçı olarak çok sayıda Köy Enstitülü'yü saymak olasıdır.

Bir kaç ad vermek, sayamadıklarımaya saygısızlık olur. Çünkü her biri birbirinden daha değerli, bugün de saygı ve sevgiyle anılan yurttaşlarımızdır.

Bu konuda bilgi edinmek isteyenler, Köy Enstitüleri ile ilgili yayımlanmış kitaplara, inceleme ve araştırmalara başvurabilirler.

Gençlerin Köy Enstitülerini anlaması için hangi kaynakları tavsiye edersiniz? (önerirsiniz?)

- Köy Enstitüler için çok geniş bir kaynakça vardır. Bu alanda çıkmış çok sayıda kitap, araştırma, inceleme, akademik tez bulunmaktadır. Bu da Köy Enstitüleri'nin ne denli önemli bir yöntem ve uygulama olduğunun da kanıtıdır. İsmail Hakkı Tonguç'un ilk kez 1939'da basılan, birçok kez de yayımlanan çok geniş kapsamlı "Canlandırılacak Köy" kitabı, bu konuyu işleyen çok aydınlatıcı gerçek bir başyapıttır.

Köy Enstitüleri sonrasında hangi ideolojiler ön plana çıktı?

- Köy Enstitüleri, 1923 devriminin, özetle Cumhuriyet devriminin, Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin yarattığı bir sonuçtur.

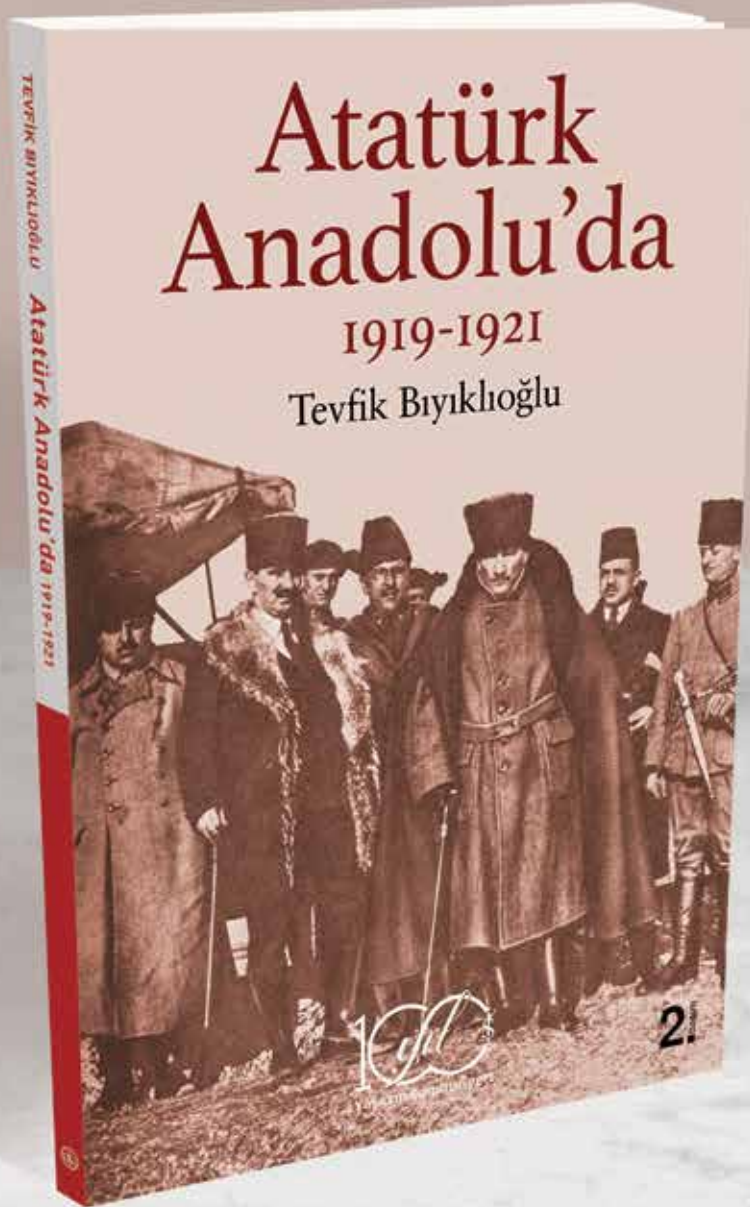
Sizlerin eklemek istediği şeyler nelerdir?

- İlginize teşekkür eder, başarılar dileriz. Teşekkür ederiz...

Büyük Direniş Başlıyor

Türk Tarih Kurumu'nun ilk başkanı Tevfik Bıyıklıoğlu, ilk kez 1959'da basılan çalışmasında Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç aşamasını, Alman tarihçi Gotthard Jaeschke'nin "Türkiye'nin Bağımsızlık Mücadelesi Tarihine Katkıları" adlı makalesinden hareket ederek, müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin kurulması, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçişi, Sovyet Rusya ile işbirliği, İstanbul hükümetlerinin Milli Mücadeleye karşı tutumu ve diğer gelişmeler çerçevesinde ele alıyor.

Atatürk Anadolu'da
1919-1921
Tevfik Bıyıklıoğlu
128 sayfa

Atam,
Çocuktum, Mustafa Kemal Atatürk'ü tanıdım
sevdim, ilkelerini kendime ilke belledim. Actığı
yolda ilerledim, büyüdüm. Sizlerden devraldığım
cumhuriyet meşalesi ile gelecek nesillere ışık
olmak için öğretmen oldum.
Cumhuriyetin habercisi, epemenlik kayıtsız
şartsız milletindir ilkesinin varoluş temeli olan
TBMM'nin açılış günü 23 Nisan'ı Ulusal Epemenlik
ve Çocuk Bayramı olarak bizlere ve gelecek nesillere
arınğan ettiğin için teşekkür ederiz.

Seni sevgi ve sepi ile anıyor, Van'dan senin
sevginle atan bu küçük yüreklerden selam
gönderiyoruz.

Sınıf Öğretmeni
Burcin Günbüz

15.04.2024
Van

Sevgili Atam,
Canım Atam seni çok seviyoruz. Sen bizim
kalbimizdesin. Bize çok şey yaptın. Teşekkür ederiz.
Keşke seni görebilsem ama maalesef göremem.
Ben bu mektubu hevesle yazıyorum. Sesini
duymak çok istiyorum. Seni hep düşündüğümde
gözlerim doluyor. Bu mektubu okumanı çok isterdim.
Ama okuyamıyacam. Biz bu vatana hep sahip
çıkacağız. Seni andığımda hep ağlıyorum. Bu
Cumhuriyeti bize ilan ettiğin için sana teşekkür ederim.
Sen şehitlerimizle hep bu vatana korudun. Keşke
ölmeseydin.

BENDE BU VATANI KORUYACAĞIM!

Rümeysa Melek TEKE

ATATÜRK VE ÇOCUK

15 Nisan 2024 VAN

Sevgili Atatürk,

Sizi çok seviyorum. Sizi görmek çok istiyorum. Sizin yanımızda olmak bizi çok mutlu edendi. Bayrağımız bize emanet ettin ilimizi temiz tutacağımız. Sizi olmasaydınız biz şimdi yaza mazdık. Ben vatanımı sevdiğim gibi sizi de çok seviyorum. Bugün kıymetini anladım. Sizi bizi kurtardınız bizde vatani kurtaracağız. İnanın bize senden umuyorum. Söze ben kendime inanıyorum. Bizim sınıf çama mektup yazdı. Kendimi tanıttım ben Nur size Anıtkabire gönderdim. Komutanlar size selam gönderiyorum, Komutanları çok seviyorum. Siz bizim hayatımız kurtardınız.
TEŞEKKÜLER Nur Turuntay

15 NISAN
2024

Sevgili ATAM.

Keşke bayramda yanımızda olsaydın Atam seni çok seviyoruz. Eğer Atam siz olmasaydınız biz hayata olmazdık. Bide siz olmasaydınız 23 Nisan kutlayamazdık. Senin yanına gelmek istiyoruz hepimiz gelmek istiyoruz. Atam seni çok seviyoruz. Keşke seni görebilseydik. Keşke yanımızda olsaydın. Atam neden Van'a gelmedin. Atam Cumhuriyet kurtardığın için çok teşekkürler Atam.

MURDAV TURUNTAY

Tarih: 15.04. 2024
Yer=Van

Sevgili Atam,

Seni çok seviyorum, iyiki varsın. Keşke sende bizim yanımızda olsaydın. Senin burada olmanı çok isterdik. Seni görmeyi çok isterdik. Sen olmasaydın ülkemiz olmazdı. Sen geldin ülke aydınlıktı. Sen en iyi lidere sin.

Sen bizim kalbimizdesin. Seni çok çok seviyoruz. Sen Samsun'da değil de Van'da doğsaydın. İyiki varsın. Keşke siz bizim yanımızda ve Van'da olsaydınız. Cumhuriyeti kurtardığın için çok teşekkürler ATAM. Sen bize bu ülkeyi emanet ettiğin için çok teşekkür ederiz. ATAM.

AZRA OLÇA

OBJEKTİFE TAKILANLAR

OBJEKTİFE TAKILANLAR

Süvari Kolordusunun Manevraları. Iğın/KONYA - 01 Nisan 1922

1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve Başkomutan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) (Mareşal) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa,
2. 5'inci Süvari Kolordusu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa,
3. 1.Kolordu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) İzzettin (ÇALIŞLAR, Orgeneral) Paşa.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Konya Iğın Süvari Kolordusu Manevraları - 01 Nisan 1922

1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve Başkumandan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa,
2. Garp (Bati) Cephesi Komutanı Mirliva (Tuğgeneral 01.03.1921) İsmet (İNÖNÜ, Orgeneral 1935) Paşa,
3. 5'inci Süvari Kolordu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa,
4. Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Abdüllatif Naci (ELDENİZ, Korgeneral 1935) Bey,
5. Seryaver (Başyaver) Binbaşı Salih (BOZOK, Yarbay) Bey,
6. Garp (Bati) Cephesi Erkânî Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Asım (GÜNDÜZ, Orgeneral) Bey,
7. Azerbaycan elçisi İbrahim ABİLOV,
8. Sovyet Rusya elçisi Semiyon Ivanoviç ARALOV,
9. 5'inci Süvari Kolordusu Erkânî Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Erkânîharp Binbaşı (Kurmay Binbaşı) Kurtcebe (NOYAN, Orgeneral, 1950-1951 2'nci Kara Kuvvetleri Komutanı) Bey,
10. Garp (Bati) Cephesi Karargâh Subayı Yüzbaşı İbrahim Şükrü (SÖKMENSÜER, Kurmay Binbaşı) Efendi,
11. Fahrettin Paşa'nın Can Dostu GREY.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Süvari Kolordu'sunun Tatbikatı. Konya/Iğın 01 Nisan 1922

1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve Başkumandan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) (Mareşal) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa,
2. Garp (Bati) Cephesi Komutanı Mirliva (Tuğgeneral 01.03.1921) İsmet (İNÖNÜ, Orgeneral 1935) Paşa,
3. 5'inci Süvari Kolordusu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa,
4. Garp (Bati) Cephesi Erkânî Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Asım (GÜNDÜZ, Orgeneral) Bey,
5. Azerbaycan Elçisi İbrahim ABİLOV,
6. Sovyet Rusya elçisi Semiyon Ivanoviç ARALOV,
7. Sovyet askeri ataşesi K. ZVONAREV,
8. Topçu Komutanı Topçu Albay Halit Galip (TEKAK, Tümgeneral, Kurmay değil) Bey,
9. Başkumandanlık Kalemi Başkanı Mirliva (Tuğgeneral) Kazım (İNANÇ, Korgeneral) Paşa.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Süvari Kolordusunun Manevraları (Resmigeçit Töreni). Ilgın/KONYA - 01 Nisan 1922
1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve Başkumandan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa, 2. Garp (Batı) Cephesi Komutanı Mirliwa (Tuğgeneral 01.03.1921) İsmet (İNÖNÜ, Orgeneral 1935) Paşa. (x) Araziye Resmigeçit Töreni için Flama bulunmadığından askerler bu görevi görmektedir.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Süvari Manevralarına İkinci Gelişi. Konya/Ilgın - 12 Nisan (1338) 1922
1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve Başkomutan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) (Mareşal) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa, 2. 14'ncü Süvari Fırkası (Tümeni) Komutanı Miralay (Süvani Albay) Mehmet Suphi (KULA, Tuğgeneral1935) Bey, 3. Muhafız Taburu Giresunlu Maiyet Muhafızı.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Konya/ILGIN - 10 Mayıs 1922
1. 5'inci Süvari Kolordusu Komutanı Mirliwa (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa, 2. 5'inci Süvari Kolordusu Erkânî Harbiye Reisi (Kırmay Başkanı) Erkânîharp Binbaşı (Kırmay Binbaşı) Kurtcebe (NOYAN, Orgeneral- 1950-1951 2'inci Kara Kuvvetleri Komutanı) Bey, 3. Süvari Yüzbaşı Ömer Bey, 4. Piyade Yarbay Sadık Bey, 5. Süvari Binbaşı Murat Bey, 6. Harekat Şubesi Müdürü Yüzbaşı İbrahim Şukru (SÖKMENSÜER, Kırmay Binbaşı-Hatay'ın İlk Valisi (24.07.1939 - 08.02.1942), İçişleri Bakanı (07.08.1946-05.09.1947), Türk Hava Kurumu Başkanı 1949-50) Efendi.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

- Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ve Anıtkabir başta olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti tarihi ile ilgili ya da ilişkilendirilen araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.
- Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.
- Yayın Kurulunca yazılarda düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır. Eğer yazar olur vermez ise yayımlanmaz.
- Yazarlar kendilerini tanııtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.
- Özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 1.500 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

- Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 10 (on) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.
- Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır.. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.
- Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.
- Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.
- Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (italik yazılmalıdır), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfki Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (italik yazılmalıdır), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", Belleten, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.

G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).

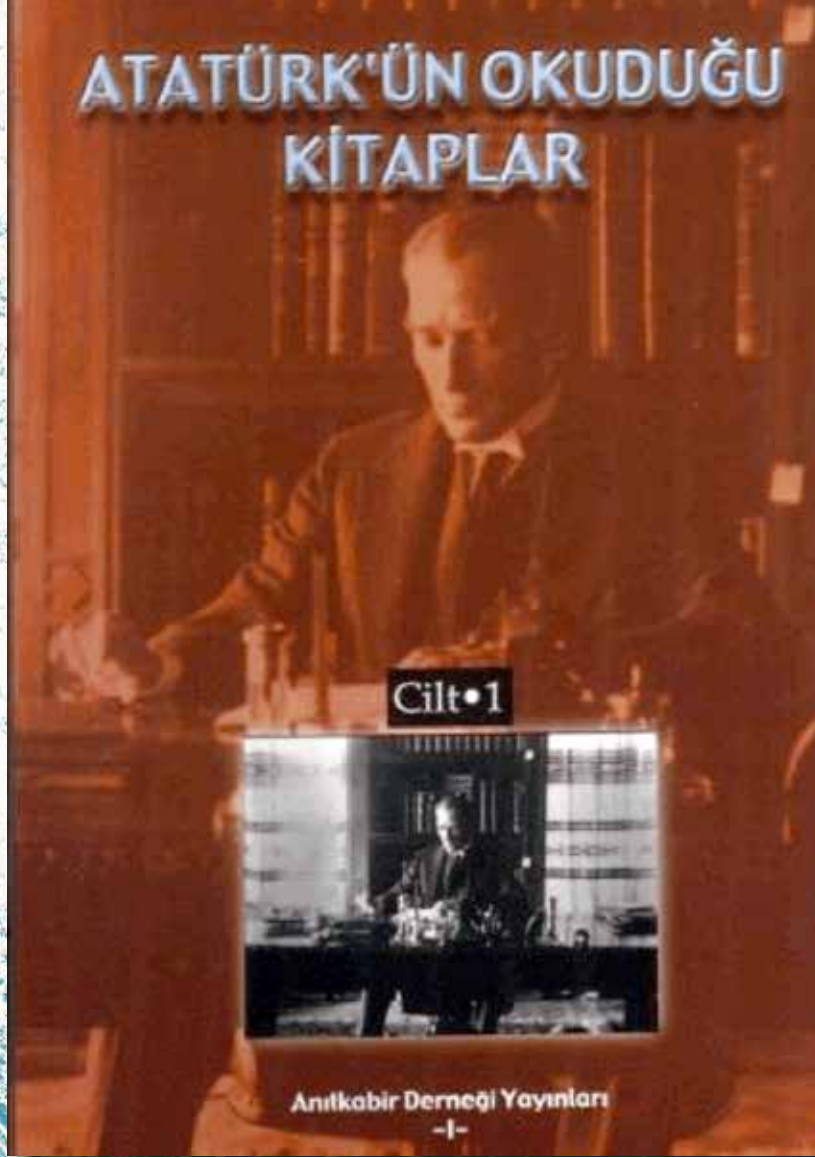
H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ YAYINLARI

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Yaklaşık iki yıl süren bir çalışma ile Atatürk'ün okuduğu 3.997 kitap tek tek incelenmiş, yabancı dilde olanlar Türkçeye çevrilmiştir.

Bu çalışmada; Atatürk'ün çoğu kitabı önemli bir ders kitabı bilinciyle okuduğu, bazı satırların altlarını ve yanlarını çizdiği, çeşitli işaretler ve uyarılar koyduğu ve sayfa kenarlarına çeşitli notlar ve açıklamalar yazarak kendi görüşlerini belirttiği görülmüş ve bu bilgileri içeren her biri yaklaşık 500'er sayfalık 24 ciltten oluşan bir eser hazırlanmış ve istifadeye sunulmuştur.

Bu esere ulaşmak için internet sitemizi ziyaret edip, ücretsiz olarak indirebilirsiniz.

Web : www.anitkabir.com.tr

Ücretsiz İndir : <https://www.anitkabir.com.tr/icerik/9/kitap-yayinlari>

opet Türkiye'nin en sevilen akaryakıt markası.

**Çünkü işimiz yollarda
görünenden daha fazlası.**

İşimiz,
Opet'e her geldiğinizde
size en iyisini sunmak kadar
ülkemiz için de çalışmak.
Ürettiğimiz her projeye
ülkemizi ileriye taşımak,
geleceğimiz için fark yaratmak.

**opet'se
fark eder**

Türkiye'nin Lovemark'ları 2021 araştırması, Mediacat ve Ipsos tarafından 15-55 yaş aralığında, kadın erkek oranı eşit, Türkiye temsilii 2.000 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Opet, akaryakıt kategorisinde birinci olarak kategorinin Lovemark'ı olmuştur.